

LES PORTES DE LA PERCEPCIÓ

Albert Ramon Juanico

UAB

La voz del anciano bardo

Juventud de deleite, ven aquí
Y mira la mañana que despierta,
Imagen de la verdad recién nacida.
Han huido las dudas y las nubes de la razón,
Las sutiles disputas, los ingeniosos tormentos.
La insensatez es un laberinto interminable,
De enmarañadas raíces que confunden sus caminos:
¡Cuántos han caído allí!
Tropiezan toda la noche con los huesos de los muertos,
Y sienten que ignoran todo menos la inquietud,
Y desean guiar a otros, cuando deberían ser guiados.

William Blake

ÍNDEX

1. Introducció.....	3
1.1. Sobre el contingut.....	3
1.2. Sobre la forma.....	4
2. Crisi existencial.....	5
2.1. Psicopolítica.....	6
2.2. Antropocèn.....	9
2.3. Totalitarismes.....	10
2.4. Racionalisme.....	12
3. William Blake.....	14
4. Un nou paradigma.....	19
4.1. Dualitat i ciència.....	23
5. L'espectre de la consciència.....	25
5.1. Psicologia perenne.....	26
5.2. Evolució de l'espectre.....	32
6. Filosofia soterrada.....	36
6.1. Filosofies individualistes.....	37
6.2. Filosofies orientals.....	41
6.3. Filosofies psicodèliques.....	45
7. Conclusions.....	52
8. Bibliografia.....	55

1. Introducció

1.1. Sobre el contingut

Amb aquest treball em proposo un viatge personal pels camins de la consciència. Són molts els motius que, després d'haver estudiat el grau d'Humanitats, i de formar part i experimentar en primera persona la societat humana europea d'aquest segle XXI, m'han conduït a despertar la curiositat per a indagar en aquesta direcció. Parlo de *consciència* perquè considero que és la pedra angular on s'unifiquen tots els camins que seran tractats durant aquest treball, que, en essència, busca també obrir moltes qüestions de diversa naturalesa per a així utilitzar una metodologia heurística de coneixement i de reflexió a través de la literatura comparada i d'un model transdisciplinar.

William Blake és el principal instigador de la meua voluntat en explorar aquests paratges abismals de l'ésser humà. Blake, com una veu de fons ha acompanyat el transcurs de la meua vida, i pretenc que faci el mateix paper en aquest nou periple. Són les seves *portes de la percepció* la font d'inspiració primordial que m'ha conduït a les reflexions que procuraré plasmar i allò que unifica el sentit global del corpus argumentatiu. Pretenc doncs, servir-me de la seva obra com a inspiració pragmàtica i de manera il·lustrativa del fil conductor que s'anirà desenvolupant.

Dit això, la hipòtesis principal que sosté aquesta proposta de treball és la de procurar oferir alguna resposta a la crisi que viu la humanitat del segle XXI, de caràcter existencial. Primer de tot, argumentarem per què parlem de crisi existencial i tractarem d'analitzar d'on ve aquesta; és a dir, de fer un breu diagnòstic sociocultural que ens doni certes idees de les causes d'aquesta crisi, ja siguin relacionades amb els fets històrics com amb la pròpia evolució psicològica que se'n desencadena i com som afectats en l'inconscient col·lectiu segons els diferents paràmetres. A partir d'aquí, procurarem analitzar i deconstruir el focus d'atenció racionalista que es prioritza i afecta en com s'exerceix el poder i com aquest afecta a la vida de les persones, des de la incidència en el sistema educatiu mateix i a la coacció que és generada per haver-se d'emmotllar a una manera de pensar el món per a adaptar-s'hi. La crisi climàtica, l'ombra del neoliberalisme que amenaça Europa, la crisi de les humanitats i l'atomització del coneixement, el desencantament social i l'augment de les malalties i trastorns psicològics, tots són factors que s'estan esdevenint com a conseqüència de quelcom més gran i que, sota la meua premissa, té la llavor en la consciència. Per tant, per a fer front a aquests temps d'incertesa existencial s'ha de fer un esforç conscient, i dirigir la voluntat a indagar sobre el coneixement de les pròpies causes, camí pel qual podem concloure en un gir eutòpic que depara a aquells que són capaços d'obrir les portes de la percepció. És, al cap i a la fi, el camí de l'autoconeixement i el creixement personal. La crisi que vivim ens afecta i ens interpel·la a tots nosaltres com a éssers vius, i no és suficient un treball de tipus merament intel·lectual, sinó que hem d'apel·lar a les nostres necessitats emocionals i espirituals com a individus. Traslladar les conseqüències que tenen aquestes necessitats a l'elaboració d'un treball universitari és un dels reptes que pretenc afrontar.

Per començar a desglossar cada petita part d'allò que ens disposem a abordar, és indispensable que primer ens fem algunes de les preguntes fonamentals. Quin és el propòsit de les nostres vides? Quin és el motiu de ser d'aquesta existència que ens és donada des del naixement? És el ritme vital que portem aquell que sentim com a natural,

o sentim que ens és imposat? Se'ns diu que tenim llibertat d'expressió, però sentim aquesta llibertat dins nostre? O ens aterra exposar-nos al judici d'una societat que no ens comprèn? Què vol dir llibertat, i de quina manera l'exercim conscientment? Quins són els obstacles que ens impedeixen prosperar, i fins a quin punt ens els podem atribuir a nosaltres mateixos o a l'entorn? En quina mesura les nostres accions estan dirigides a transcendir les pors o a conformar-nos i adaptar-nos per la decisió interna d'obviar allò que és més evident davant nostre? Totes aquestes qüestions seran tractades a mesura que avancem en el que es mou en el transfons, que és la pregunta per l'ésser i per la consciència, aquesta que tants debats i discrepàncies ha suscitat al llarg dels segles. Per a abordar-ho, ens servirem en gran mesura de diverses teories o plantejaments que ens brinden un nou enfocament. En aquest sentit ens serà molt útil l'anàlisi de l'obra de Ken Wilber, *El espectro de la consciència*, que serà clau per a atorgar cohesió i sentit d'unitat a tot el treball. A més, explorarem la relació entre els paradigmes occidental i oriental respecte la consciència, veurem com la física quàntica està molt relacionada amb el misticisme, i proposarem noves vies de coneixement com la psicologia transpersonal i les filosofies irracionals o *underground*. A través d'exemples il·lustrarem els arguments amb moltes cites d'autors que han esdevingut representatius de totes aquestes alternatives al mètode de coneixement sobre la realitat i la consciència.

1.2. Sobre la forma

Aquest és un treball que pretén en primer lloc crear alguna cosa, incórrer en un fil narratiu coherent en si mateix per a tenir una incidència, tant en mi mateix com a agent creatiu i subjecte experimentador d'aquest procés, com en el possible lector. Es tracta de la meva pròpia recreació humanística, resultat de la meva síntesi mental conseqüent sobre els meus aprenentatges com a estudiant d'Humanitats i com a persona viva i experimentadora de realitats diverses en aquest planeta durant els últims anys. És en si mateix la voluntat de tancar un cercle sense fi, una figura de Moebius, un viatge d'anada i tornada que serveix, *per se*, com a simple justificació metalingüística de per què utilitzo aquesta forma. És la reflexió de la pròpia reflexió, l'experiència d'observació de l'observador, el recipient que conté un altre recipient, un acte d'abstracció conscient. No pretenc més que crear una reflexió vinculada amb la nostra pròpia condició de subjectes pensants. No és la meva tasca la de descobrir la justificació matemàtica o demostració empírica dels arguments que donaré, i he de posar en avís al lector sobre aquesta intencionalitat, que és bàsicament la de crear coherència pel simple acte de fer-ho, per enquadrar el marc d'una obra que en el fons també està proveïda de voluntat artística i creativa. Els arguments que pugui fer servir són els que jo mateix vaig recollint pel camí, i en ocasions basaré el fonament d'allò que jo crec que és real en l'evidència que representa per a mi com a perceptor unitari i vàlid del món; a més, naturalment, de recolzar-me en la recerca bibliogràfica que indagui en els temes tractats. El desafiament que afronto en aquest procediment és el de posar en dubte activament i de manera argumentada la validesa de la metodologia tradicional basada en el racionalisme imperant, de trencar les barreres entre l'anàlisi crític i l'obra d'art per si mateixa, de conjuminar l'existència harmònica entre la raó i el món irracional, i de reflexionar en el significat d'allò que hi ha entre el *mythos* i el *logos*.

La meva premissa sobre la consciència es basa sobretot en la no existència d'una veritat objectiva que es pugui expressar en paraules i que sigui vàlida per a tothom, així que la

meva manera d'escriure el treball pot ser que sovint prescindeixi d'una formalitat que amagaria en realitat una constant cerca d'objectivitat absoluta i d'imposició de la veritat; procuraré evitar les formes que sorgeixen fàcilment en aquests casos, com parlar sobre la humanitat en termes com *hem de*, o similars, que em conduirien a una actitud molt generalista, quan el que pretenc és exactament el contrari: focalitzar en la particularitat. També és la manera de reivindicar que el meu aprenentatge no prové de l'estudi purament provinent de l'intel·lecte en què aprenc el que altres han dit de forma dogmàtica, sinó que el meu aprenentatge és únic en la forma, perquè prové de l'experiència subjectiva dels estímuls vitals que m'han portat fins aquí. Aquest, precisament, és un treball que pretén desentranar els perills del dogma com a metodologia de coneixement, i posar èmfasi en la importància de la *gnosis*, així que em veig gairebé obligat a posar en pràctica el que forma en certa manera una de les conclusions més importants que extrec d'aquests aprenentatges i me'n serveixo per a donar l'exemple. En aquesta metodologia no hi ha cap voluntat de pretendre dir el que ningú ha dit ni de voler destacar o recrear-me en una voluntat reactiva, sinó només la voluntat de ser conseqüent amb el que estic en procés d'aprendre. Tot i així, i conscient dels riscos que potser prenc, ho defenso perquè també és la manera com jo em sento còmode escrivint i com millors resultats crec que puc obtenir en el plantejament de les idees que exposo. També és una aposta per no captar les idees com a conceptes amb *copyright*. En tot moment procuraré donar les fonts que a mi m'han ajudat a clarificar el meu discurs, i en molts casos bàsicament procuraré resumir o citar textos que a mi em semblen de gran clarividència en el tema tractat, però no em subjugo a ells, ni faré una tasca purament recopilatòria o les feines pròpies d'un robot. En alguns casos, aquesta metodologia també em pot servir com a forma d'honestedat, per a aclarir que no sóc ni pretenc ser cap autoritat en el tema i per tenir la llibertat d'expressar coses que tot i no haver estudiat a fons, intueixo per on van. La lectura del text és l'acció del lector, la sinergia entre el que està escrit i la voluntat activa del receptor en comprendre i interpretar el que rep. La meva voluntat és la d'equilibrar la balança, de recuperar la fe en la transmissió poètica en aquesta societat cada cop més prosaica. Perquè no estic escrivint un llibre d'història, ni cap tractat teòric o científic sobre una única visió i la conseqüent interpretació dels fets, i que no per això és mancat de valor, però sí que es tracta d'un asterisc important. Aquest treball indaga en certa manera en aquest precís asterisc, que posa en evidència l'existència de tot allò que roman a l'ombra, en el buit, i en l'inconscient. La meva intenció és la de deixar això clar des del principi; qualsevol afirmació categòrica que pugui fer està sota el paraigües de ser la meva sola interpretació, perquè simplement no pot ser d'una altra manera, i jo tan sols ho reconec i ho poso a la llum. Tot el que no es diu també és part d'allò possible, i fins i tot allò que es diu és passatger i mutable. Per a justificar un fet així d'anormal en una tasca acadèmica d'aquest calibre, desitjo que valguin les següents pàgines.

2. Crisi existencial

“El Progreso construye caminos rectos, pero los tortuosos caminos sin Progreso son los caminos del Genio”¹

¹ W. BLAKE, *Antología bilingüe*, Alianza Editorial, Madrid, 2012. (p. 167).

És innegable que actualment estem afrontant un període de moltes crisis, que, al meu mode d'entendre, es poden comprendre totes com a diverses manifestacions d'una gran crisi existencial de l'ésser humà. La globalització, per bé i per mal, acompanyada del gran progrés tecnològic que està tenint lloc des dels últims segles a partir de la Revolució Industrial, ens estan obligant a fer passos de gegant en la comprensió del funcionament del nostre planeta i de la societat humana entesa com a entitat indivisible. La crisi climàtica és la mostra més evident, el símptoma més clar d'aquesta necessitat del que solem dir *conscienciar*, o generar consciència a gran escala. D'això en parlarem més endavant.

La paraula *crisi* ve etimològicament del grec *krisis*, que significa separació, ruptura, distinció; referit a un moment culminant d'una malaltia, i també utilitzat per a referir-se a una elecció o un judici. És a dir, es tracta bàsicament d'un moment de canvi. Vivim temps de crisi perquè vivim temps de canvis, que són, a la vegada, temps crucials per a definir el nostre possible futur. També és rellevant remarcar que aquest canvi no té per què estar dotat d'un sentit pejoratiu. La direcció a la que apunten les nostres decisions com a societat, tenen i seguiran tenint conseqüències en el planeta i el model de vida de les generacions que venen. El passat no el podem canviar, ni ens podem alliberar del que ens ha portat a la situació actual, però està a les nostres mans decidir el que fem amb el que ens és donat. Així doncs, per a establir un mapa conceptual que ens ajudi a copsar la naturalesa d'aquest punt de partida, procurarem analitzar-lo a partir de certes referències que ens permetin indagar en alguns punts clau amb millor perspectiva, a mode de diagnòstic.

2.1. Psicopolítica

Una de les manifestacions més evidents d'aquesta crisi és la que podem percebre a nivell social, polític i econòmic. Aquest conglomerat es podria definir en el concepte més concís de crisi del sistema capitalista. La humanitat, sota la il·lusió del progrés, es veu cada cop més subjugada a una existència regida per les regles del materialisme i el racionalisme occidentals. El capitalisme es transforma en neoliberalisme, la biopolítica de Foucault, en psicopolítica. El control de les nostres ments ja no l'exerceix un poder explícitament repressiu, sinó que subtilment s'introdueix en la nostra vida quotidiana i exercim nosaltres d'esclaus i alhora de vigilants que permeten que el sistema aguantí en peu.

Byung-Chul Han ens en parla al seu assaig *Psicopolítica*, que ens permet obtenir una idea molt clara sobre la naturalesa d'aquest paradigma actual. Han planteja l'existència d'una greu crisi de la llibertat per la que estem passant com a societat. Ho argumenta a partir de la seva reflexió sobre el significat de la paraula llibertat com a concepte lligat a un dinamisme, a un període de trànsit entre un estat i un altre, però mai com a quelcom fix, ja que els individus som *subjectes*, és a dir, éssers sotmesos o dependents d'un poder més gran. La llibertat, així com qualsevol altre concepte, mai es pot entendre en el seu sentit absolut, partint de la base que som éssers finits i lligats al nostre entorn. Segons Han, hem iniciat una etapa en què la pròpia idea de llibertat ens condiciona de tal manera que ens atrapa, i la coacció que rebem del "poder fer" és aclaparadora i immensa, a diferència d'un "haver de fer" que limitaria de base el nostre camp i per tant la coacció que es generaria seria també limitada. Aquest fet crea una paradoxa, en què el *subjecte* s'adjudica una consciència de si mateix com a *projecte*, en què les possibilitats són il·limitades i per

tant entrem en una competitivitat absoluta en què la única via possible d'esdevenir vencedor sobre els altres és l'autoexplotació. L'individu es converteix en l'*esclau absolut* d'una societat d'empresaris d'un mateix on un ha de rendir al màxim per a treure'n profit.

El sistema neoliberal, com a evolució del capitalisme, es presenta com un sistema molt intel·ligent i molt eficient per a l'explotació dels individus. Si en un estat primari del capitalisme industrial era la jerarquia la que marcava qui era explotat i qui era l'explotador, això s'ha acabat transformant en un entrellat en què tots som explotats per la pressió que ens autoinfligim. Això és degut a que fins i tot el que abans podíem considerar el nostre temps d'oci, ara també s'explota per a treure'n un rendiment econòmic, com les emocions, el joc i la comunicació. Així doncs, res queda fora dels límits del capital, tot té un preu. Aquesta manera de relacionar-nos amb el món ens crea una falsa idea de llibertat, ja que davant nostre se'ns presenten opcions infinites, però difícilment ens adonem que totes aquestes opcions estan lligades al capital. Qui gaudeix d'aquesta llibertat, en realitat, és el propi capital, i nosaltres som els "òrgans sexuals" que "copulen" per a la creació de més capital, per a la seva prosperitat, que no la nostra. Per tant, Han diu que vivim en una dictadura del capital, i ho explica també a partir del deute que generem, que ens exculpa de responsabilitat moral. Ni tan sols la política és capaç de controlar aquest poder que ho transcendeix tot i s'adapta al joc del mercat, en què l'important és vendre el vot eficientment i generar màxima competitivitat enlloc de dedicar-se a cooperar per a realment "fer política". El capital és vist llavors com a un *nou Déu* que ens sotmet i ens culpabilitza, i condiona la nostra entera existència al deure que tenim vers ell.²

La idea principal de l'assaig i que li dóna títol, és el concepte de *Psicopolítica*. Han considera que la categoria de *Biopolítica*, creada per Foucault, ha quedat desbancada per una evolució d'aquesta. La primera està basada en el control físic dels individus, la coacció que es genera és directa, repressiva i establerta segons una clara jerarquia de poder. Amb l'avenç de les tecnologies i del propi sistema, s'ha acabat transformant en un control de la nostra *psique*. El que abans definia un sotmetiment de l'individu en termes de treball, i on existia un repressor i un reprimint, ara és un sotmetiment complet de la nostra vida a una influència continuada en el nostre mateix inconscient, afectant així en les nostres decisions vitals sense ni tan sols adonar-nos-en. Aquest tipus d'influència es diferencia del *Big Brother* en què és un control del que participem nosaltres activament i de forma voluntària. La jerarquia de poder ja no és tant evident ni necessària per al sotmetiment de la societat a les regles del sistema, que són les regles del mercat lliure i la competència ferotge. Hem entrat a l'època de la transparència, en què constantment cedim dades personals a les xarxes i d'aquesta manera anem creant una imatge de nosaltres mateixos com a individus de la societat. Amb el temps, ni tan sols nosaltres som capaços de distingir la pròpia identitat amb la del mirall.

"La técnica de poder del régimen neoliberal adopta una forma sutil. No se apodera directamente del individuo. Por el contrario, se ocupa de que el individuo actúe de tal modo que reproduzca por sí mismo el entramado de dominación que es interpretado por él como libertad. La propia optimización y el sometimiento, la libertad y la explotación coinciden aquí plenamente."³

² B.C. HAN, *Psicopolítica*, Herder, Barcelona, 2021. (La crisis de la libertad. pp. 11-25).

³ *Ibidem* (pp. 43-44).

La *psicopolítica* pren el poder de manera intel·ligent i silenciosa. Rere la màscara de la llibertat, s'amaga una coacció positivista, i l'entramat de dominació queda oculta, ja que no és repressiva, sinó que subtilment ens empeny amb missatges positius. Enlloc de prohibir, ens sedueix. D'aquesta manera, la lliure elecció es converteix en lliure elecció entre diverses ofertes. El que no s'ofereix queda relegat a la invisibilitat, a la omisió de la seva existència. Això només és possible gràcies a la nostra participació activa, a través de la tecnologia, de la nostra influència en la imatge que donem com a societat a partir del *Big Data*, de tots els *m'agrada* que proporcionem: som al mateix temps els vigilants i els vigilats. Allò que està fora de la norma general viu en la completa marginació social. Tot això és possible gràcies a una influència directa en allò que podem definir com a "immediat", en la resposta de les nostres emocions. El món de les dades és mancat de narrativa, així que no interessa treure rèdit dels nostres sentiments profunds (diferent d'emocions immediates: els sentiments són fruit d'un procés intern que requereix temps, mentre que les emocions són reaccions immediates als estímuls perceptius directes), ni de la nostra capacitat cognitiva i esperit crític, perquè formen part d'un procés narratiu, el qual demana pausa, reflexió, temps, i que per tant no és rentable, i no afavoreix el mercat sinó que més aviat el posa en perill. La filosofia i la psicologia s'han convertit en *coaching*, *management* i llibres d'autoajuda, destinats a un objectiu d'optimització personal, en què la millor versió de nosaltres mateixos és aquella més productiva i eficient. Així, qualsevol pensament de naturalesa negativa és perseguit i reprimit com a quelcom que s'ha d'eliminar, com un enemic.⁴

El resultat d'això són greus patologies i trastorns psicològics importants, estrès crònic, i una vacuitat vital que pretenem esmenar amb l'entreteniment, el Netflix, l'alcohol, les xarxes socials, els videojocs i les relacions supèrflues. En definitiva, prenem el nostre temps d'oci com a temps d'evasió, de diversió (del llatí *di-*: divergència, divisió, separació, *-versus*: direcció oposada, com "revers", i *-sio*: acció. És a dir, acció de separar-se en direcció oposada, versió alternativa a la realitat), principalment per a oblidar i pal·liar l'efecte d'allò que ens constreny, que ens impedeix crear i madurar de forma natural.

El panorama descoratjador amb el que ens quedem, certament ofereix poques sortides. Però, per començar, necessitem furgar i entendre l'origen que té tot plegat, i veure què és el que manté ferma l'estructura d'aquest sistema que ens condemna al desencís. Personalment, he de dir que no sóc tant pessimista com Han a l'hora d'extreure'n conclusions, tot i que en part recolzo el que proposa: ell, amb certa ironia, argumenta que l'única sortida possible d'aquesta equació és l'*idiotisme*; és a dir, la figura de l'idiota, el boig o el marginat que per definició viu fora del sistema i que per tant és l'únic capaç de veure més enllà de les opcions que aquest ens ofereix. L'idiota o el boig és la contraposició a la intel·ligència, que etimològicament significa l'acte de saber escollir entre les opcions que es plantegen (*inter-* i *-legere*, per tant, incapaç de veure fora, no respon a aquesta qualitat). Aquesta conclusió, tot i que concisa, i, en certa manera, catastrofista, apunta cap a una direcció que percebo en sintonia amb la d'aquest treball: no podem esperar respostes racionals ni solucions miraculoses basades en la ciència o l'intel·lecte. L'únic que ens pot fer sortir d'aquí és el fet d'adonar-nos que la nostra existència va molt més enllà de la realitat material i d'allò demostrable, i que és necessària una evolució conscient dels nostres patrons psicosocials. Aquesta evolució s'inicia per força en cada individu i amb la responsabilitat que aquest pren sobre si

⁴ *Ibidem* (El capitalismo de la emoción. pp. 57-65).

mateix. Cap estadística ni cap intel·ligència artificial és capaç de predir l'acte imprevisit que ho canvia tot. Aquest canvi només pot respondre a un acte de voluntat interna i irracional que condueix a l'elevació de la consciència a través de la visió intuïtiva: allò que William Blake anomena imaginació.

2.2. Antropocè

A totes les qüestions plantejades en l'anterior punt, pel què fa al diagnòstic de la nostra situació actual hem de fer una menció molt important a l'estat mediambiental del planeta. La ciència d'avui dia es planteja la possibilitat que estiguem entrant en una nova era geològica. Després de l'última glaciació es va entrar en el que es denomina Holocè, uns 11.700 anys abans de Crist. Les comunitats científiques que proposen aquest nou canvi d'era es basen en l'impacte mediambiental que estan suposant les activitats humanes sobre l'esfera terrestre. Alguns col·loquen l'inici del suposat Antropocè coincidint amb la Revolució Industrial, altres veus són partidàries de fer-lo coincidir amb l'esclat de la primera bomba atòmica. També hi ha qui, de forma crítica amb el nom, proposa un substitutiu més explícit, com Capitalocè, posant èmfasi en què no es pot englobar a tota la humanitat com a iniciadora d'aquest procés sinó que s'ha d'aclarir que aquests canvis sorgeixen bàsicament a partir de les pràctiques del capitalisme. Més enllà d'això, el fet important és que per primera vegada a la història els humans estan tenint un impacte d'aquesta escala en la pròpia morfologia del planeta. No pretenc entrar en detalls sobre quins són els paràmetres en què es basen aquests estudis, ja que això mereixeria una altra tesis. El cas és que ja no podem obviar durant més temps l'evidència del canvi climàtic i la responsabilitat dels nostres actes en relació a aquest.

Sovint parlem de la Revolució Industrial i sobre el progrés tecnològic com si el simple fet d'haver descobert noves metodologies eficients d'explotació dels recursos naturals fos en si mateix el problema a combatre. No és així. Cal indagar, sobretot, en la política que hi ha hagut al darrere i la forma en què aquest progrés ha tingut i segueix tenint lloc. A quin preu estem podent mantenir aquest mode de vida basat en la comoditat i el consumisme? No fa falta molta recerca per a descobrir les intencions de domini i les repercussions que amaguen episodis com els acords de Bretton Woods del 1944, en què es crearen el Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional. Bàsicament, s'asseguraven així el control d'Estats Units i els països privilegiats del centre del sistema sobre l'economia mundial a través de polítiques imperialistes, amb les repercussions que impliquen als països de la perifèria i els problemes que se'n deriven. La Revolució Verda amb la consegüent desaparició de gran diversitat de cultius i l'aparició dels transgènics i l'agricultura intensiva basada en monocultius. Les aberracions que hi ha al darrere de la indústria del cotó i l'externalització, com la desaparició del mar d'Aral i les constants tragèdies a Bangladesh, on edificis sencers s'ensorren sobre la gent, homes, dones i nens que hi treballen 12 hores al dia per a aconseguir sobreviure. El mateix amb la indústria càrnica, que per a mantenir-la es creen els monocultius de soja culpables de la crema i tala de la selva amazònica. Per no parlar de la quantitat de CO₂ a l'atmosfera que s'acumula dia a dia per la ingent quantitat de crema de combustibles fòssils. La desaparició d'espècies animals i vegetals en preocupant creixement exponencial, així com dels paratges naturals i d'alguns dels ecosistemes més rics i únics del planeta. L'explotació de recursos i el maltracte animal que hi ha rere les granges. La contaminació i l'aire irrespirable de les ciutats, i també del camp amb els pesticides que acaben amb les

abelles i amb gran part de la biodiversitat, així com la contaminació i l'escassetat de l'aigua. La desnutrició que pateixen milions de persones, unes per escassetat i altres per obesitat deguda a l'abús de menjar aliments plens de químics. La gestió dels residus. La guerra incessable. La manipulació dels mitjans de comunicació. El futur distòpic que estem deixant a les properes generacions. Així podríem anar citant exemples i ocupar pàgines i pàgines de fets que dia rere dia deixem passar com a normals, i dels que ningú es vol fer càrrec ni se'n busquen responsables. Em faig creus del fet que la gestió mediambiental i de la naturalesa encara sigui una nota a peu de pàgina dels programes dels partits polítics i de la preocupació general de la ciutadania.

2.3. Totalitarismes

L'exemple més atroç i recent que tenim del que els humans som capaços de fer en nom d'un dogma que pretén guiar-nos a la veritat absoluta és el que va tenir lloc en el context europeu d'ara fa un segle. Després de la completa desolació viscuda en la Primera Guerra Mundial i sota els efectes de la postguerra, va acabar per obtenir èxit la forma de govern més explícita del que signifiquen els perills que la indústria cultural proposava en nom del racionalisme, al servei de la cultura de masses, evidenciant així l'amenaça real que significava allò que alguns ja temien, com Theodor Adorno i Max Horkheimer. Parlem dels totalitarismes, i ens servim del nazisme com a cas paradigmàtic.

El seu auge, al cor de la civilització que més s'ha jactat històricament de la seva preeminència cultural i intel·lectual, és quelcom que cal analitzar en profunditat i entendre les arrels que han permès tal actitud política, que comporta el perill més extrem per a la prosperitat social i, en última instància, l'autodestrucció plena de la vida humana. Així doncs, és un tema que cal tractar amb delicadesa i atenció plena, perquè si tenim intenció de seguir habitant aquest planeta com a espècie, en harmonia i en companyia, convé que aprenguem dels errors del passat, de les equivocacions dels nostres avantpassats no tant llunyans, ja que encara duem dins nostre gran part de les inèrcies o tendències psicosocials que ens porten per aquests camins. En relació a l'apartat dedicat a la psicopolítica, es poden observar molts paral·lelismes que evidencien que aquests perills encara ens esguarden de ben a prop. Per a comprendre d'on venen i la naturalesa que els conforma, necessitem entendre el seu origen.

El feixisme no es pot descriure com a ideologia, sinó més aviat com a moviment polític que se serveix de moltes ideologies i que les ajunta en un mateix estendard. És de gran rellevància aquest fet, ja que és la metodologia que utilitza per a estructurar i donar credibilitat a un discurs completament demagògic. Més que de les ideologies en si, se serveix d'elles com a imatges ideals per a donar forma a un anhel de fonament utòpic, i les utilitza per a convèncer, per a captivar i seduir la societat. Aquesta conglomerat ideològic és molt poderós, ja que si algú s'identifica amb una de les seves parts, fàcilment acabarà creient que s'identifica amb la totalitat. I és molt fàcil identificar-se amb alguna d'aquestes parts, ja que la intenció que les conforma des d'un inici és la d'acaparar tot el terreny possible, promentent la salvació a través d'un teòric consens entre classes socials en nom d'un elegit a qui recau tal tasca divina. Per a conformar aquesta constel·lació ideològica en el nom d'una mateixa bandera, el règim feixista podríem dir que no inventa res, sinó que pren elements d'altres moviments culturals i d'altres contextos històrics, i se'ls fa seus. En aquest sentit, és molt clara la relació que hi ha entre els moviments

feixistes amb certs elements de la Grècia i la Roma antigues. Tot i així, convé matissar molt aquest tipus d'afirmacions. El feixisme no és un intent de tornar als valors de la Grècia clàssica, sinó a aquelles imatges de les quals vol aprofitar-se per a servir al seu únic i últim propòsit: el d'aconseguir establir-se al capdamunt de la jerarquia de poder. Aquesta és l'única ideologia que podem atribuir realment al feixisme: la voluntat de poder i de control en un sistema jerarquitzat a través del seu monopoli del poder racional de l'home. Tals característiques són similars al sistema polític-social dels espartans, però no tenen res a veure amb les dels atenesos, per exemple. La similitud amb l'imperialisme de Roma és més clara i explícita, però tampoc s'ha d'interpretar com un intent d'emmirallar-s'hi completament, sinó, de la mateixa manera, servir-se dels seus elements més aptes per a donar força a la propaganda del règim.

Els símbols, emblemes, i els elements estètics de les campanyes dels estats totalitaris són importantíssims, i també estan manllevats d'altres contextos en què el seu significat podia arribar a ser molt diferent. L'esvàstica és un gran exemple d'això, ja que és un símbol molt antic, utilitzat durant segles per altres cultures. En les cultures orientals, com l'hinduisme, l'esvàstica era un símbol relacionat amb la prosperitat, la riquesa, la salut i la bondat, i s'utilitzava com a ornament en els temples per a invocar aquestes qualitats. Des del nazisme, conscients del poder estètic i simbòlic d'aquesta forma, se l'atribueixen com a emblema, per a captivar i atreure l'atenció, apel·lant a una superioritat moral d'aquells qui l'erigeixen. L'àliga també és un altre exemple d'emblema manllevat d'altres contextos i utilitzat per a uns fins propis. La influència de la tradició clàssica en aquest cas també és palesa, utilitzada per l'Imperi Romà com a símbol de poder i autoritat de l'emperador, poder del qual arriba a tot arreu on la mirada d'una àliga arriba, que des de les alçades manté el control de tot el territori. Per a altres cultures, l'àliga ha estat històricament símbol de llibertat i de saviesa. El nazisme s'aprofita també de la diversitat de connotacions que li són atribuïdes per a aclaparar al màxim tot l'espectre social.⁵

Aquest batibull ideològic també s'articula sobre una interpretació molt convenient segons els seus interessos de les teories evolutives neodarwinistes. Aquestes teories postulen que l'evolució de l'espècie humana és el resultat de la prevalença dels més forts, i que per tant, per a un ascens espiritual de la humanitat és necessària l'actuació de la societat en acord a aquesta naturalesa, eliminant els que pertanyen a una raça inferior i dèbil. L'eugenèsia també es practicava a Esparta per a contribuir a la finalitat dels ideals sobre la perfecció de l'home a través de metodologies completament cruels i sanguinàries. Aquesta concepció de la societat com a organisme en si mateix és el que fa creure als feixistes que hi ha una voluntat divina rere els seus actes, i que l'única manera d'acomplir-la és a partir de la competitivitat més ferotge. Els discursos neodarwinistes dels últims segles han tingut molt a veure amb una interpretació extremadament racionalista i determinista sobre el que proposava Darwin, reduint així la totalitat de l'existència a l'absurd. La concepció de la societat com a *organon* no és tampoc quelcom que calgui menysprear, però atribuir les conseqüències que això té a una acció humana a través de la raó, basada en un model teòric, és quelcom molt diferent i que va molt més enllà del suposat origen. És diferent atribuir les qualitats del propi individu al seu context social que el fet de negar la independència de l'individu, que conforma sols una part d'un organisme superior i inabastable. Un cop més veiem com el nazisme pren els

⁵ R. SALA, *Diccionario crítico de mitos y símbolos del nazismo*, Acantilado, Barcelona, 2003.

elements que conformen la seva hipotètica ideologia d'una manera arbitrària i segons la seva conveniència per a enfortir el discurs.

El propi nom “Partit Nacional-socialista Obrer Alemany” és il·lustratiu de totes les contradiccions que representa sota la mateixa capa. L'ambigüitat de les idees del nazisme és tant la seva fortalesa com la seva debilitat. És apte per absorbir en un mateix discurs les concepcions més espirituals i les del materialisme més extrem al mateix temps. Que Hitler guanyés les eleccions no és un fet que parli sobre la maldat del poble alemany. És un error atribuir a un estat psicològic pervers de tot un país quelcom com el genocidi del poble jueu. El nazisme no és més que el record més recent que ens empeny a despertar com a individus, que, més que perversos o malvats, seguim innocentment adormits, en un estat fàcilment manipulable. En el món globalitzat que vivim actualment, ja no és viable confiar les nostres esperances vitals a cap entitat exterior a nosaltres mateixos, a cap emblema, a cap elegit, a cap dogma. Hannah Arendt va comprendre això i no va tenir pèls a la llengua per a expressar-ho en un context hostil arrel del judici a Adolf Eichmann⁶. Eichmann acatava les ordres que li eren imposades, com qualsevol treballador disciplinat. Els seus crims, certament, donen fe de la por generada al seu voltant, i de la ràbia i la voluntat venjativa de la comunitat jueva davant seu. Així i tot, ell només va servir de cervell per a estructurar l'engranatge, o sigui, la seva funció, al cap i a la fi, era purament mecànica: organitzar els trens, calcular els temps, preveure adversitats, quantificar costos i beneficis... Res que s'allunyi gaire del que fa qualsevol treballador actualment a una fàbrica, una oficina, o en qualsevol lloc de treball on es compleixi l'ordre jeràrquic establert amb la intenció de fer obtenir guanys a l'empresa de la que forma part. Eichmann ens aterra perquè Eichmann és cadascú de nosaltres. El perill real consta en deixar-nos convèncer per aquests discursos sense contingut més enllà de l'eslògan que patrocinen. Si aprofundim en el paper psicològic de l'individu davant d'això, ens adonem ràpidament que avui dia encara no ens hem allunyat gens dels patrons que ens hi porten. El determinisme segons el qual creiem que està conformada l'existència universal és simplement quelcom indemostrable a escala existencial i sobre la realitat immaterial. No vull dir que les lleis de causa i efecte no existeixin en el món material, però no són aquestes lleis les que prevalen a un estat transcendental de la consciència i de l'univers. El perill del totalitarisme rau en el poder que encara avui dia té el dogma, la imposició de la veritat i el poder de convicció de qualsevol discurs, digui el que digui, sobre la societat.

2.4. Racionalisme

El pensament occidental ha estat gestat segons una forma de veure el món a través de conceptes fixos. Aquesta característica es veu reflectida en el nostre llenguatge i en totes les manifestacions culturals que han anat tenint lloc durant els segles. Això és una característica que clarament hem heretat de l'antiguitat clàssica. La necessitat d'interpretar el món a través d'idees immutables respon a la voluntat humana de trobar una última veritat perfecta, una resposta a totes les nostres divagacions, la pedra filosofal que ens ha de salvar en última instància del patiment i de la mort. La necessitat de representar la realitat a través de conceptes absoluts és el que defensava ja Parmènides enfront del que defensava Heràclit d'Efes; aquest últim basa la seva filosofia en la

⁶ Pel·lícula: *Hannah Arendt* (2012), dirigida per Margarethe von Trotta.

transformació constant, i per tant, en la impossibilitat del coneixement a través de representacions. En conseqüència, la última voluntat d'Heràclit no està lligada a la cerca de la veritat, sinó a la pròpia experiència vital, en el fluir sobre l'harmònica existència de les polaritats. Paramènides defensava que el ser *és* i que el no-ser *no és*, i que per tant qualsevol canvi és irreal, un simple engany dels sentits que s'ha de transcendir a través de la raó. Aquesta cerca d'una veritat absoluta i possible de captar i descriure, per definició és impossible, ja que per a ser representada necessita també de ser limitada, i per tant, obviaria una part de si mateixa, allò que hi ha fora els límits. La dicotomia entre la cerca de la veritat enfront de l'acceptació de la permanent mutabilitat còsmica és el que també s'observa entre les diferents escoles de la Grècia clàssica, destacant per un costat la platònica i l'aristotèlica, i per l'altre, l'estoica i l'epicúria. Les darreres mencionades tendeixen a una visió més pragmàtica o tangible: com que la idea de realitat absoluta és il·lusòria i inabastable, la forma adient d'apropar-se a la vida no és a través de les idees abstractes de l'intel·lecte, sinó amb la pròpia experiència conscient; la raó, en tot cas, està al servei de la voluntat. La raó és l'eina dels estoics que utilitzen per a servir-se'n amb el propòsit d'adequar-la a la realitat humana i terrenal, per a distingir el que permet fer prosperar l'esperit humà d'allò que l'envileix, però en cap cas és el motiu últim de ser de l'individu.

En aquest camí s'han embarcat tots els intents de racionalitzar el món, des de Plató i Aristòtil a la ciència moderna, passant, a través del transcurs de la història, per les corrents de pensament més esteses i influents, com el cristianisme, i posteriorment pels filòsofs que representen el trencament il·lusori de la religió a favor de la ciència, com serien Descartes, Hume i Locke. Tal com he mencionat el cristianisme podria referir-me a totes les religions monoteistes, i, tot i així, caldria matisar segons quines corrents internes dins de cadascuna, ja que al cap i a la fi totes acaben ramificant-se fins al punt de representar idearis molt diversos. El punt clau que convé abordar en el cas del cristianisme és el fet que es dona a partir de la separació entre Déu i l'ésser humà, en què l'últim està en certa manera en permanent deute i pecat, ja que viu en la imperfecció i necessita redempció. Aquesta només és possible a través del sentiment de culpa, la gran eina de l'església per a sotmetre al seu poder la voluntat dels seus seguidors: l'home és culpable perquè és inferior i està separat del Déu totpoderós, vivim sota el seu disseny incontrolable. Aquesta narrativa no canvia quan el dogma que imposa la ciència a partir del segle XVII esdevé el principal i comença a reemplaçar el dogma religiós, l'inconscient col·lectiu ens dirigeix en la mateixa direcció, una direcció que al cap i a la fi ens sotmet a l'existència d'un destí predefinit que no podem canviar i a la negació del lliure albir.

També és en aquest sentit que es pot establir a grans trets una diferència fonamental entre l'evolució de la cultura occidental en comparació amb la oriental. Aquesta diferència és també molt palpable des de la naturalesa sobre la que s'han construït els llenguatges respectius. En xinès, per exemple, els ideogrames sempre representen confluències entre diverses accions, no trobem substantius pròpiament. Per aquest motiu és de gran ajuda l'estudi de les filosofies orientals per a ampliar una perspectiva que encara avui dia tendeix fortament a l'eurocentrisme. Tanmateix cal matisar que quan parlem d'aquestes tendències generalitzadores pertinents a grups geogràfics o històrics diferents, ens servim dels conceptes com a arquetips, com a imatges representatives a mode d'identificar allò que fonamenta la diferència entre elles, però s'ha de tenir en compte que la profunditat i la complexitat en cada cas concret és molt més àmplia que les breus definicions que podem oferir aquí.

3. William Blake, visionari

Fins ara hem exposat el que vindrien a ser alguns dels símptomes més evidents dels problemes que afrontem com a humans europeus del segle XXI. Com en qualsevol malaltia, el símptoma només és allò visible. Donem per fet que mirar cap a una altra banda no és part de la solució. Però tampoc ho és pal·liar aquests efectes amb analgèsics, com serien totes les solucions que no se centrin en la font del problema. Així doncs, quina és la font? Sobre quines hipòtesis treballem per a proposar altres camins alternatius a seguir per a una millora de la salut pròpia i del planeta? Aquí és on cal focalitzar la vista enrere i analitzar els punts clau d'aquest entrellat. I és aquí on hem de parlar de William Blake com a veritable visionari que ens posa damunt les vies sobre les que aquest treball avança i pren sentit.

Un període històric convuls i en què molts canvis culturals estaven en gestació és el que li va tocar viure a un dels personatges més misteriosos que ha donat la humanitat. William Blake va viure a Anglaterra en el context europeu de la Revolució Francesa, entre finals del segle XVIII i principis del XIX. Sovint se l'encaixa en el moviment revolucionari que estava tenint lloc en aquests moments en totes les arts, que és el romanticisme; per l'alliberació de les emocions humanes, pel retorn al contacte amb la naturalesa més magnànima, pel caràcter revolucionari i de trencament amb les institucions més poderoses. Segurament podem considerar a William Blake com un artista profundament romàntic, però sobretot si tenim en compte la gran heterogeneïtat d'aquest moviment, ja que Blake mereixeria una menció a part, una categoria reservada a les figures atemporals a les quals el context en què viuen només dóna una forma reconeixible a llur obra, aquells qui estan en contacte directe amb una saviesa més profunda, o fins i tot podríem aventurar-nos a dir divina. Ell mateix hauria refusat categòricament de ser comparat amb altres autors romàntics, ja que allò que el preocupava verdaderament no era la transformació, diguéssim, externa, de la societat occidental, sinó l'essència, l'arrel des de la que aquesta mutació hauria d'originar-se per a tenir un efecte real i transcendent sobre la condició humana. Per això no podem etiquetar-lo en cap qualitat generalista sense haver-la de posar entre moltes cometes, i aquest és també un punt clau per a entendre la seva obra: l'atenció a la particularitat, als "Minúsculs Detalls" com a font del bé i contrària a totes les idees generalitzadores que pretenen englobar en sacs teòrics una realitat plena de matisos; generalitzar és obviar la particularitat, significa la reificació i fragmentació malaltissa de la consciència. En paraules seves:

“El que haga el bien a otro debe hacerlo en los Minúsculos Detalles. El Bien General es el pretexto del adulator, canalla e hipócrita; pues el Arte y la Ciencia no pueden existir sino en Detalles minuciosamente organizados, y no en Demostraciones generalizadoras del Poder Racional. Lo Infinito solo reside en la Identidad Definida y Determinada”⁷

William Blake mateix és el que inspira a Allen Ginsberg, poeta americà de la generació *beat*, a declarar unes paraules en consonància a les del poeta anglès:

⁷ Belda, I. (2015, març 20). El viajero mental (I): algunos conceptos sobre William Blake. *Jot Down Cultural Magazine*. <https://www.jotdown.es/2015/03/el-viajero-mental-i-algunos-conceptos-sobre-william-b-lake/>

“¿Qué es el conocimiento General? Todo conocimiento es Particular. Generalizar es ser idiota. Particularizar es la única distinción de mérito. Los Conocimientos Generales son conocimientos que poseen los Idiotas.”⁸

El discurs mitopoètic de Blake està molt relacionat amb diverses fonts que ell mateix pren com a clàssics. Blake va néixer el 1757 en un context familiar en què la lectura de la Bíblia formava part de la quotidianitat. La influència de la Bíblia en la seva obra és evident i manifesta, essent la pedra angular en què basa tot el seu imaginari poètic i mitològic. Aquest llenguatge bíblic també és resultat de la seva omnipresència en la cultura protestant anglosaxona del moment. Tanmateix, convé no confondre aquest fet amb una intenció de caràcter religiós per part de l'autor, que més aviat se'n serveix per a fer una crítica punyent a les institucions religioses que s'aprofiten d'ostentar la paraula veritable, a mode de definir la validesa de la seva identitat i que les excusa dels conflictes que originen, escudant-se amb l'apropiació de la paraula de Déu. És en aquest sentit que Blake representa i exemplifica un dels grans canvis respecte el gran bloc conceptual de l'Antic Règim, amb els estigmes que se li atribueixen, tot i que podríem argumentar que la innovació verdadera que pretenia ell segueix molt lluny de ser palpable en els nostres dies. Blake postula la necessitat d'una revolució de la consciència, que ha de néixer de l'esperit i la voluntat de cada individu en alliberar-se de les cadenes del dogma i el racionalisme imperant des de la Il·lustració, que ens han allunyat de l'Edat d'Or i ens han condemnat a la vacuïtat vital. Sovint se li atribueix una condició de *gnòstic*, és a dir, un defensor de l'experiència pròpia per sobre de qualsevol imposició externa respecte la veritat: un ha d'obrir les pròpies portes de la percepció per a captar l'infinit en cada detall i l'eternitat del moment present a través de la naturalesa immanent en l'individu i els seus sentits:

“To see a World in a Grain of Sand,
And a Heaven in a Wild Flower,
Hold infinity in the palm of your hand
And Eternity in an hour.”⁹

Tot i així, convé ressaltar una característica que el desmarca lleugerament del gnosticisme estricte, que és la ferma convicció en el poder de la imaginació com a creadora de realitat, i més concretament mitjançant l'art. No concep una vida plena sense la necessitat d'expressar-se a través de la creativitat. La realitat no està per a conèixer-la com a testimoni i prou, sinó també per a formar una unitat amb ella, i a través de la consciència, ser capaç de transformar-la a voluntat. La *imaginació*, però, l'hem d'entendre en el seu context com a *geni poètic*, com a acte de visió i de contacte amb la veritat resultant de la fusió entre l'individu i el món, i del que sorgeix la intuïció i la clarividència. Aquesta idea és un dels pilars fonamentals, sinó el punt clau on s'equilibra tota la seva cosmovisió i principal motiu de conflicte amb altres pensadors i personatges influents contra els quals establí una forta aversió.

Tot el que fonamenta el pensament més propagat durant la Il·lustració, i que encara avui dia regeix la vida occidental, és el que es basa en una concepció del món a través de la diferenciació entre subjecte i objecte: observador contra món observat, dins i fora,

⁸ L. RACIONERO, *Filosofías del underground*, Anagrama, Barcelona, 2015. (p. 35).

⁹ Blake, W. (s/d). *A quote from auguries of innocence*. Goodreads.com. Consultat el 9 de juny de 2023, de <https://www.goodreads.com/quotes/20419-to-see-a-world-in-a-grain-of-sand-and>

individu contra Déu. En això es basa l'empirisme i el materialisme de Locke i Hume, reforçat per la física i el mecanicisme de Newton, pilars de tot el coneixement científic posterior. Aquest coneixement és representatiu de tot el que, segons Blake, està malament en el món i ens encadena. La ciència i el racionalisme es basen en tot allò que és demostrable, però això no significa que no existeixi la realitat més enllà d'allò que la pròpia ciència és capaç de demostrar i que allò que es queda fora dels marges sigui fals per definició. El ser no té per què ser útil, sinó que és complet per si mateix. La lluita de Blake és una lluita contra l'*auctoritas* en el seu sentit més ampli i profund. El dualisme entre subjecte i objecte només serveix per a crear ombres, imatges, mapes, als que mai ens podem referir per ells mateixos si no tenim en compte el que són: simples símbols. Confondre aquests símbols amb la realitat que representen és condemnar-se a seguir veient el món a través d'un filtre, sense arribar a percebre'l mai per allò que realment és. Blake contraposa la boira espessa que representa aquest filtre, amb la claredat cristal·lina, perfectament visible i detallada, de la percepció autèntica. Matèria i esperit no són coses diferenciades, i, contrari a la visió de Swedenborg, les característiques del món natural no són símbols que corresponen als atributs de Déu al cel, sinó que són pròpiament atributs de Déu a la Terra, sagrats per si mateixos.¹⁰ Déu per tant també és present en cada individu i s'expressa a través nostre. "Un pensamiento llena la inmensidad"¹¹

Blake, recordem, era un visionari en el sentit literal de la paraula: tenia visions, experiències que podríem catalogar de místiques, quelcom recurrent al llarg de tota la seva vida i font primordial d'inspiració per a les seves creacions artístiques. Les seves visions estaven sovint relacionades amb personatges bíblics, i a través d'elles estableix contacte amb àngels i dimonis, i també diu que veu obres d'art perdudes fa mil·lennis i parla amb persones que ja han traspassat la barrera de la mort, com el seu germà i la seva esposa. Aquest caràcter vident de la seva figura ha fet que molts l'hagin considerat simplement un boig, i altres, un profeta. Un profeta entès com ell ho entenia, simplement com un home honest que capta l'eternitat i li dóna forma a través de la pròpia imaginació i interpretació mitopoètica.

Una de les seves obres que representen de manera més concisa i clara la seva cosmovisió mitològica és el *Llibre d'Urizen*. Urizen (que es pronuncia de forma similar a "your reason", és a dir, "la teva raó") és un dels quatre fills dels eters (Urthona representa l'esperit, Luvah representa les emocions, Urizen, la raó, i Tharmas, els sentits), que en principi viuen en harmonia. Però se separa d'ells, i s'aixeca per a dominar-los, per la pròpia creença en que ell mateix és la totalitat. Això provoca el trencament de l'harmonia i la precipitació d'aquestes entitats al temps (representat per Los).¹²¹³ Aquesta separació o dualisme primigeni neix de la por al món exterior, respecte el qual s'ha de protegir a partir d'establir unes lleis que regeixin els límits entre un i l'altre. Així es crea la religió, la gran teranyina que atrapa tota forma de vida i que només condueix a la mort espiritual,

¹⁰ M.D.L. LANSVERK, *The Wisdom of Many, The Vision of One. The proverbs of William Blake*, Peter Lang Publishing, New York, 1994. (p. 62-64).

¹¹ W. BLAKE, *Antología bilingüe*, Alianza editorial, Madrid, 2012. (p. 163).

¹² L. RACIONERO, *Filosofías del underground*, Anagrama, Barcelona, 2015. (p. 34).

¹³ Per a qui estigui familiaritzat amb la cosmogonia que descriu J.R.R. Tolkien en *El Silmaril·lion*, aquest episodi és molt similar a l'alçament de Mèlkor durant la melodia de la creació dels Ainur, en què ell pretén imposar-se i crear dissonància amb la finalitat vana de rebatre el tron al seu propi creador, Il·lúvatar.

i s'entra a un món d'egoisme regnat per la raó i la llei. La raó no és més que incapacitat de satisfer els desitjos i haver-los de reprimir. Urizen, doncs, crea el pecat, se separa dels eternals, creant lleis que no són vàlides per a ells, i entra així a la dimensió de l'espai i el temps, empresonat per sempre en la realitat física governada pels quatre elements, terra, aigua, aire i foc. Només gràcies a la pietat de Los, un etern que en certa manera cau a les maquinacions d'Urizen, aquest permet viure amb una porta oberta al retorn, única esperança humana de connectar amb la divinitat a través de l'experiència espiritual. La racionalitat i el determinisme són entesos com a antagònics a l'energia creativa que fa possible aquesta experiència, energia que és representada per Orc. Urizen és representat com un déu cadàver, que ens recorda la mort ineludible del cos.

Un altre dels seus llibres il·luminats que més transcendència ha tingut ha sigut el *Matrimoni del Cel i l'Infern*, en què Blake indaga sobre la Bíblia i posa en dubte moltes afirmacions que el cristianisme s'ha fet seves al llarg del temps. Ho fa tergiversant el significat de Cel i Infern, movent-se en una ambigüitat que suposa sovint un repte per a comprendre'l sense caure en la malinterpretació, ja que també fa un ús recurrent d'un caràcter irònic. Convé entendre la diferència que hi ha quan parla de l'infern que per ell és real i que creix en el cervell humà, de l'infern irònic, al que es refereix a través de totes les característiques que històricament se li han atribuït a l'infern però que ell considera fonamentals i necessàries per a la vida humana i la font d'energia creativa principal. Aquest infern és del que brota l'Arbre Diví, que s'alimenta del plaer i que forma harmonia amb el cel. Blake és conscient de la trampa que suposa qualsevol paraula, que segons la perspectiva des d'on sigui entesa pot significar termes oposats. És el dualisme primigeni del llenguatge, i evidencia la necessitat d'un esforç actiu del lector per a captar el missatge del poeta. Per això és tan perillosa la religió controlada per una institució amb poder, perquè pretén fixar el sentit dels conceptes i per força acaba sent contradictòria en adreçar-se a la voluntat d'expressar el tot a partir d'un llenguatge fonamentat en oposats que viuen en conflicte. El resultat acaba sempre en alguna forma de violència. Com en el cas d'Urizen, qualsevol intent de solidificar allò que per naturalesa és moviment continu suposa una condemna. Com diu Heràclit, un home no es pot banyar dues vegades al mateix riu, ja que ni és el mateix home ni és el mateix riu. L'esperit no es pot fixar, l'experiència transcendent no es pot normativitzar. L'aparent caràcter didàctic que prenen els seus proverbis de l'infern s'ha d'entendre també des d'una perspectiva irònica, ja que la seva doctrina és la de la desobediència a qualsevol doctrina. El fet que aquests proverbis provinguin de l'infern representa també una confrontació directa amb les ombres creades per la psique humana i la condició per la qual entenem socialment el bé i el mal. L'alliberació espiritual també és la resposta de Blake davant l'opressió política, la injustícia i les desigualtats.

Blake s'expressa sovint de forma encriptada, obliga al lector a estar atent, i no concep cap escrit sense els dibuixos i pintures que l'acompanyen, part fonamental del conjunt. És necessari el previ coneixement simbòlic i coneixement d'algunes referències al·legòriques sense el qual un no pot comprendre el context amb plenitud. Tot i així, convé dir també que l'obra de Blake no està concebuda al·legòricament en un sentit estricte, sinó que aquest apropament només és una manera d'entrar-hi per a acabar entenent la mitologia que la conforma tal i com és descrita, sense necessitat d'interpretacions secundàries.

A part de la Bíblia, Blake també rep molta influència directa de Plató i del neoplatonisme renaixentista. La coneguda cita que dona nom al treball present és un símil directe amb el Mite de la Caverna:

“Si las puertas de la percepción se purificasen cada cosa aparecería al hombre tal como es, infinita.

Pues el hombre se ha encerrado hasta el punto de no ver sino a través de las grietas estrechas de su caverna”¹⁴

Entre Blake i Plató es detecta certa afinitat, també pel caràcter parabòlic dels discursos de Plató, que conviden a una reflexió interna del lector, contràriament al caràcter categòric aristotèlic. De totes maneres, no podem parlar de Blake com un continuista del que Plató expressava, i trobaríem molts punts conflictius entre ells. Blake, per exemple, és un ferm defensor de l'autenticitat de la vida natural, de la visió innocent d'un nen davant la vida, que no necessita res més per a ser un ésser ple, i que les normes amb les que és educat no fan més que impedir-li el seu camí i condemnar-lo a l'ús imperatiu de la raó i la repressió dels desitjos innats. Aquesta idea és oposada a la del savi que necessita cultivar l'enteniment per a arribar a la màxima elevació de la consciència, i també a la connotació negativa de la *curiositas*. Aquesta dicotomia es reflecteix clarament amb la contraposició entre les seves *Cançons d'innocència* enfront a les *Cançons d'experiència*. Plató, probablement, tampoc es podria haver imaginat les conseqüències tan dràstiques d'extremar i malentendre fins aquest punt el dualisme entre el món físic i el món de les idees, i convé entendre'l en el seu context.

Un altre dels referents més clars per a Blake és John Milton i el seu *Paradís Perdut*, al qual s'hi refereix molt sovint al llarg de la seva obra amb profunda admiració. Blake fins i tot arriba a expressar que ell és una mena de reencarnació, a través del qual Milton ha tornat per a oferir una salvació a la humanitat. També rep influència dels mags, alquimistes i metges renaixentistes com Paracels, Böhme i Agripa.

Altres aspectes als que cal posar èmfasi en relació a la innovació que suposa el pensament de William Blake respecte la seva època i l'anterior està en les seves reivindicacions vers l'alliberació de la dona i en contra del racisme i l'esclavisme, que considera del tot abominables. Blake concep una humanitat unida a nivell universal i sense distincions de gènere, racials ni de poder, en què l'alliberació sexual és una de les peces fonamentals. Fins i tot trobem referències en la seva obra a l'amor lliure i en contra de la monogàmia, fet que trobo molt remarcable pel caràcter tan actual que té aquest debat.

A part de les innovacions que li podem atribuir, també cal explorar els elements que podríem considerar conservadors respecte el seu pensament. Crec que s'evidencia a partir del que hem anat exposant la seva reticència explícita a la idea de “progrés”, a la ciència i a la racionalitat que ell ja percep que s'està fent un lloc més que destacable en el nou ordre mundial. La naturalesa és per a Blake la màxima expressió divina, i no necessita ser alterada, ans al contrari, necessita ser venerada i respectada fins al punt d'unió amb ella i amb la divinitat que l'habita, que podríem considerar el retorn al *Paradís Perdut*.

¹⁴ W. BLAKE, *Antología bilingüe*, Alianza editorial, Madrid, 2012. (p. 175).

De Blake podem extraure moltes conclusions que ens porten a reflexionar sobre qüestions que són de gran rellevància en el món que vivim actualment. La imposició a occident de la racionalitat des de la Il·lustració és un fet que cal analitzar i comprendre les conseqüències que està tenint. La crisi de les humanitats és també una crisi existencial i dels conceptes. Hem perdut el rumb, el sentit amb el que dirigim els nostres passos, vivim cada cop més en una societat governada per l'absurditat materialista i la por extrema a la mort ineludible. Ja no és la religió qui ens guia, però l'estat laic tampoc s'encarrega de cultivar la nostra necessitat espiritual, sinó que més aviat la obvia i l'amaga. Viure a través de la confusió que representa el dualisme entre subjecte i objecte és el que ens està alienant de la nostra pròpia existència i pot acabar per autodestruir-nos. En el fons, és aquesta mateixa qüestió la que acaba portant als camps de concentració, dels quals semblen no haver après encara la lliçó. Necessitem reintegrar-nos en allò que som en essència, restablir el contacte amb nosaltres mateixos i amb la *imaginació* de la que parla Blake, que no és més que l'experiència de la pròpia vida, la visió cristal·lina, neta i clarivident, sinònima també d'amor i de veritat, no com a resultat d'una construcció intel·lectual sinó de la lucidesa de la consciència i el contacte amb el moment present i la meravella de tot el que ens rodeja. La pròpia ciència necessita beure del mite per a evolucionar, i aquest mite es genera a partir de la imaginació de la que ens parla constantment Blake. Més que un innovador en si, Blake apunta a l'arrel de qualsevol innovació cultural possible.

4. Un nou paradigma

Des de la cultura occidental hem heretat el que ja hem anat comentant anteriorment: el coneixement determinista i basat en allò demostrable i material s'ha apoderat de tot el camp d'acció sobre el que es considera verdader i immutable en el temps. És per això que cal desfer encara moltes tendències que ens condueixen a pensar el món d'aquesta manera, i que a la vegada ens impedeixen concebre allò que transcendeix els límits purament racionals. Stanislav Grof, autor de *Psicologia transpersonal*, posa molt èmfasi en la importància d'això, i argumenta que la pròpia ciència moderna ja fa temps que s'ha topat amb aquests mateixos límits que des de la pròpia autoritat científica s'havien imposat. Ell parla sobre la futilitat d'avaluar les dades d'investigació en el camp de la consciència des de la torre de marfil que suposa el nostre antic sistema de creences. Tant el propi Grof com Ken Wilber apunten en la seva obra a la necessitat d'un canvi de paradigma que ja fa temps que es postula a partir de l'avenç de la física quàntica, però que a la pràctica no acaba d'assimilar-se ni aplicar-se al món real. Així com els contemporanis de Galileu es negaven a mirar a través del telescopi perquè per ells era impossible creure que hi hagués cràters a la lluna, estem avui dia davant el repte de trobar una metodologia per a articular i comunicar les noves realitats en un sistema que no les accepta, i és necessari buscar el camí i el llenguatge apropiats. Aquest canvi social passa per una assimilació de les necessitats espirituals de la nostra psique, que va més enllà del criteri científic vigent i el que es considera habitualment com a "sentit comú".¹⁵

La revisió sobre el criteri actual respecte la naturalesa humana passa per comprendre com tots els paradigmes parteixen d'una base teòrica essencialment hipotètica, és a dir,

¹⁵ S. GROF, *Psicología transpersonal*, Kariós, Barcelona, 2021. (p. 14).

de caràcter filosòfic. Newton, quan presenta les seves lleis i els estudis que permeten concebre el funcionament del seu model, crea un patró simbòlic coherent, però purament abstracte. La gravetat existeix, però en cap moment obtenim resposta al “per què”. Ell mateix atribueix a Déu aquest fet, i se’n desmarca completament. Cal també recordar que Newton va escriure tantes pàgines sobre física com sobre alquímia i sobre teologia. Quelcom similar passa amb Descartes, qui atribueix el principi de tot a Déu, sense el qual no seria possible el dualisme que genera el seu famós *cogito ergo sum*, que estableix una automàtica diferenciació entre el subjecte pensant i l’espai que habita.

La ciència és cíclica, i depèn de les etapes i les dinàmiques presents, s’adhereix sempre a un paradigma que és en si un sistema de creences. La confusió entre el paradigma i la realitat és la mateixa confusió que hi pot haver entre un mapa i el territori que representa, que per molt concís que sigui el mapa, ha d’obviar gran part de la realitat per a tenir sentit i ser d’utilitat. El mapa és representatiu de la idiosincràsia segons el que ha estat generat, i no és resultat d’un apropament cada cop més fidel a la realitat, ja que aquesta és infinita, irreplicable i en constant transformació. La utilitat que té depèn de la confluència entre la voluntat d’aquell que l’ha creat amb aquell qui la utilitza. La imposició d’un tipus de mapa de la realitat és també una imposició ideològica, una guia que defineix i ens coacciona per a dir-nos les regles segons les quals hem de pensar el món; qualsevol petjada fora de la norma es considera directament un error.

“La influencia de los paradigmas no es sólo cognoscitiva, sino normativa, además de definir la naturaleza y la realidad, determina también el campo problemático permisible, los métodos de enfoque aceptables y establece los niveles de las soluciones.”¹⁶

La ciència, per tant, no innova més enllà del que permet el propi paradigma sobre el qual s’estableix, i resol els problemes que aquest mateix genera. Es prioritza la forma en què s’obtenen els resultats per davant de la pregunta sobre què és allò que es resol. En la història de la ciència, els veritables canvis significatius s’han produït arrel d’un canvi sobre la perspectiva dels propis pilars en què se sosté el paradigma regnant, és necessari un procés de deconstrucció o destrucció per a que sorgeixin nous horitzons. Tot i així, allà on s’implementa un nou paradigma que resol les incongruències de l’anterior, tampoc es pot establir cap certesa i automàticament aplicar els nous models de forma generalitzada com a inqüestionables en tots els camps de coneixement.

“Asimismo, una afirmación directa sobre la naturaleza del universo que no pueda someterse a experimentación es una pura especulación física y no una teoría científica. Afirmaciones tales como “todas las cosas existentes son materiales en naturaleza y no hay mundo espiritual” o “la conciencia es un producto de la materia”, pertenecen claramente a esta categoría, por muy evidentes que parezcan al sentido común o a la ciencia mecanicista.”¹⁷

Actualment, el canvi de paradigma que afrontem, segons el propi Grof, és d’unes proporcions sense precedents, i que canviarà per complet la nostra percepció sobre la naturalesa humana, omplint de significat el buit que fins ara hi ha hagut entre la saviesa

¹⁶ *Ibidem.* (p. 23).

¹⁷ *Ibidem.* (p. 33).

antiga i la ciència contemporània, reconciliant així l'espiritualitat oriental amb el pragmatisme occidental.¹⁸

El model que fins ara s'ha establert a dalt de la jerarquia i ha influït a la societat humana en major mesura és el que coneixem com a newtoniano-cartesià. Aquest es caracteritza pel que ja hem anat descrivint: el determinisme, el materialisme i el mecanicisme. La seva base conceptual parteix sobre el fonament, percebut com a evident, del dualisme que distingeix entre subjecte i objecte: l'observador és una entitat separada d'allò observat. Wilber diu que la ciència ha de fer el camí complert per a acabar demostrant des del seu propi mètode l'equivocació originària, i això ja ha començat a succeir, però és massa recent i les conseqüències són d'una magnitud tan gran que encara no ho hem arribat a assimilar. La pròpia física quàntica ha arribat a la conclusió que l'objecte i el subjecte no són entitats separades, i que l'observador no pot entendre allò que observa si es manté a ell mateix fora de l'equació, ja que qui observa altera el resultat d'allò que es manifesta.

Un cop la Il·lustració va trencar amb la concepció espiritual de l'ésser humà i va donar peu a l'explicació de la realitat a través d'allò purament material i visible, vam abandonar el coneixement d'allò immaterial i ho vam catalogar d'irreal, donant per fet que la consciència era un epifenomen de la matèria. Descartes parteix del dualisme absolut entre *res extensa* (matèria) i *res cogitans* (ment), fet que condueix a creure que el món es pot descriure objectivament, sense fer referència al punt de vista de l'observador humà. Així, es dona per fet també que l'evolució és deguda a l'atzar i a l'absurditat, sense tenir en compte els factors que van més enllà del que es pot observar, com la pròpia voluntat conscient o cap principi intel·ligent: l'evolució s'esdevé només a causa de la casualitat, la competència i la selecció natural dels més forts. La consciència es considera generada pel propi cervell. Grof fa el símil amb l'aparell de televisió: a ningú se li acudiria que és el propi televisor el que genera les imatges que transmet, l'aparell és simplement un receptor i transmissor; de la mateixa manera podríem considerar que funciona el cervell. Els filòsofs materialistes com Locke i Hume creien que tots els processos mentals són deguts a les reaccions de l'organisme en interacció amb el medi ambient, postulant que quan naixem som tots iguals, una *tabula rasa*, i a partir d'aquest moment tot depèn de les circumstàncies que ens envolten i la nostra percepció sensorial vers el món. Aquest model és també el que adopta Freud, que en cap cas creu en l'inconscient col·lectiu ni la memòria ancestral heretada.

Una de les corrents de pensament que convé mencionar per a exemplificar el que sorgeix d'acceptar el paradigma mecanicista és la que adopten els discursos neodarwinistes dels nostres temps. Les seves teories es basen en una explicació de l'evolució humana en què les transformacions que experimenta la nostra filogènesi són fruit de l'atzar. Darwin mai va reduir l'evolució a la casualitat, però les seves teories s'han reinterpretat de manera que ens ha arribat un missatge molt llunyà de l'original, en què, una vegada més, es tenen en compte només els components demostrables i l'explicació queda relegada a una dimensió material, fet que disminueix el camp de visió i es focalitza en escodrinyar la causalitat de l'engranatge que convé. Podem trobar algunes afirmacions de personatges amb renom dins aquest camp, com és el cas de Daniel Dennet, que desvirtuen completament el que el darwinisme pretenia explicar en un principi:

¹⁸ *Ibidem.* (p. 35).

“Lo que Darwin descubrió, afirmo, es que la evolución es en última instancia un proceso algorítmico, un proceso de selección ciego pero asombrosamente efectivo que gradualmente produce todas las maravillas de la naturaleza.”¹⁹

També Richard Dawkins, l'autor de *El gen egoista*, llibre que es féu molt popular i que és àmpliament acceptat per part de la comunitat científica actual, arriba a exposar quelcom així:

“El universo ya es bastante difícil de comprender sin necesidad de introducir misterios místicos superfluos.”²⁰

La premissa en què es basen és la de pensar que els gens determinen la totalitat de l'organisme, com un codi que determina per complet la funcionalitat d'un programa, i que nosaltres no som més que les manifestacions algorítmiques que en resulten. Aquest pensament fonamenta l'estat letàrgic en què sembla entrar la humanitat en abandonar la pròpia voluntat i la consciència de si mateix, amb la responsabilitat que això implica sobre la pròpia vida, com a ésser agraciat amb el lliure albir. També fonamenta la megalomania i l'egoisme extrems dels que avui dia som testimonis, de com aquests principis governen les ments regnants en les principals esferes de poder. És també aquest l'origen de l'eugenèsia, principi pel qual s'han pretès justificar els actes d'odi més macabres que hem viscut recentment. Com tot sistema científic, aquests discursos estan basats en afirmacions bàsiques de la realitat, en axiomes considerats evidents per si mateixos a partir dels propis processos imaginatius de la ment, que no sorgeixen d'una lògica essencial. És a dir, al cap i a la fi, els hem de considerar com a opinions subjectives; el problema, però, és que pretenen no ser-ho.

El paradigma del que venim tampoc és gens eficaç en explicar l'existència de fenòmens socioculturals que trobem arreu del món i al llarg de la història com el xamanisme, la religió, els rituals de pas, els misteris antics i les cerimònies de curació ancestrals... Les experiències místiques i la vida espiritual són reduïdes a pures supersticions, conflictes no resolts i estats psicòtics. En cap moment s'està tenint en compte la magnitud d'aquests fenòmens, ni les experiències visionàries sobre realitats alternatives en el desenvolupament de les grans religions.²¹

El pensament mecanicista ha estat molt reduccionista, i ha optat per ridiculitzar i obviar altres camps d'estudi, que s'han vist descartats, reprimits per la seva incompatibilitat de base amb el que s'ha convertit en sinònim d'enfocament científic. La crisi existencial present ens obliga a replantejar-nos certes coses, ja que cada cop és més insostenible mantenir-se en aquesta visió que no aporta solucions als problemes humans, sinó que més aviat els genera. Si no es reconeixen els valors elevats de la consciència humana, es redueix l'ésser humà a un ser biològic operat per instints de naturalesa bestial, es deixa de banda l'espiritualitat, l'amor, la justícia, l'ètica, no es considera de vital importància la cooperació, la sinergia i la preocupació ecològica. Per contra, s'aprova l'individualisme i l'egoisme, la selecció natural, la competència, i cada cop vivim en un món més semblant

¹⁹ DENNET, D. *La evolución como ingeniería genética*. [Dossier de lectures de Literatura comparada i estudis culturals. p. 15].

²⁰ DAWKINS, R. *Las razones materialistas del neodarwinismo*. [Dossier de lectures de Literatura comparada i estudis culturals. p. 15].

²¹ S. GROF, *Psicología transpersonal*, Kariós, Barcelona, 2021. (p. 43).

a les distòpies apocalíptiques en què la tecnologia supera els nostres límits i ni tan sols podem assimilar-la, dirigir-la o controlar-la.

“Si mi llegar a ser está siempre en marcha, entonces nunca puede ser sinónimo de un racionalismo asegurado a la búsqueda de conclusiones teóricas. Mi llegar a ser es más que la causalidad inmediata de lo que la razón en nombre de la ciencia, de la tecnología y del progreso es capaz de revelar y dominar.”²²

4.1. Dualitat i ciència

¿Hay diferencia entre sí y no?
¿Hay diferencia entre el bien y el mal?
¿Debo temer lo que otros temen? ¡Que bobada!
Tener y no tener emergen juntos,
Difícil y fácil se complementan entre sí,
Largo y corto se contrastan entre sí,
Alto y bajo se apoyan entre sí,
Delante y detrás se siguen mutuamente.²³

Lao Tzu

Ja hem esmentat la importància que tenen els dualismes en la conformació lingüística que genera qualsevol ideologia. Tanmateix, convé que hi aprofundim i que assimilem el significat d'aquest concepte. L'imaginari de la cultura europea, aquesta “nota al peu de pàgina de l'obra de Plató” (com afirma Whitehead)²⁴, està creada a partir d'un llenguatge fonamentat en dualismes. La lògica sorgeix de la diferència entre veritat i mentida, i l'ètica, segons el bé i el mal. Així podríem posar múltiples exemples, com l'ordre i el caos, l'instint i l'intel·lecte, la ment i el cos, la natura i la cultura, el destí i el lliure albir... El llenguatge racional es fonamenta a partir de la divisió, que permet l'abstracció necessària per a comparar i transmetre les diferents formes d'una mateixa perspectiva de la realitat. Aquesta és la premissa que ha permès a la ciència esdevenir de tal importància, basant-se en allò quantificable i mesurable; no pretenem en cap moment negar la utilitat d'aquest fet, tot al contrari. Per sort, a la ciència se li ha d'atribuir un mèrit important, que és el d'estar oberta a autodesmentir-se, a trencar els propis dogmes sobre els que se sustenta, i crear estructures alternatives. És en certa manera el que ja està fent a través del seu enfocament experimental. Wilber afirma que la ciència, “al explorar *persistentemente* la creencia falsa hasta su conclusión final, habrá logrado discernir el error”²⁵. El que em remet al proverbi infernal de William Blake: “Si el necio persistiera en su necesidad se tornaría sabio”²⁶.

Cap al 1900 es creia que la ciència havia arribat a una fi, ja que la mecànica clàssica no podia explicar el comportament dels rajos ultraviolats ni l'efecte fotoelèctric. És llavors

²² CHAMBERS, I. *La cultura después del humanismo* (2001), Madrid, Cátedra, 2006. (p. 83).

²³ K. WILBER, *El espectro de la conciencia*, Kairós, Barcelona, 2011. (p. 258).

²⁴ *Ibidem.* (p. 37).

²⁵ *Ibidem.* (p. 38).

²⁶ W. BLAKE, *Antología bilingüe*, Alianza Editorial, Madrid, 2012. (p. 159).

que comencen a haver-hi les primeres fissures en la rígida estructura dualista científica. Max Planck, Albert Einstein, Neils Bohr, Louis de Broglie i Erwin Schroedinger formen el camí cap a una nova concepció, la base de la mecànica quàntica. El principi d'indeterminació de Heisenberg diu que un electró no pot ser observat sense canviar la seva trajectòria, el que representa que la consciència està vinculada i afecta sobre el comportament del material de l'univers. Les teories anteriors trontollaven des de l'arrel mateixa, i es posa en evidència la incapacitat de definir totalment les realitats definitives de l'univers. El teorema de Gödel és una rigorosa demostració matemàtica que exposa que tot sistema lògic tancat ha de posseir almenys una premissa, que no es pot demostrar o verificar sense contradir-se a si mateixa. Per tant, utilitzant les paraules de Wilber: "es imposible establecer la coherencia lógica de cualquier sistema deductivo complejo, a no ser que se acepten principios de razonamiento cuya coherencia interna sea tan cuestionable como la del propio sistema"²⁷

En el fons, és quelcom tan simple com que l'ull que veu no es pot observar a si mateix observant. Sovint tendim a complicar les coses que de tan evidents se'ns escapen. Separar l'objecte del subjecte és el dualisme que permet també separar esperit i matèria, i el que genera tot dualisme posterior. Per això Wilber el categoritza com a dualisme primigeni, aquell que protagonitza la separació de l'individu respecte el seu entorn i el converteix en ésser centàuric, que edifica una barrera que l'abandona a l'existencialisme, de la que sorgeix la confrontació amb la mort i la projecció d'un passat i cap a un futur il·lusori. Aquesta divisió és provocada i alimentada per totes les discussions filosòfiques que s'empenyen en discutir quina és la realitat, conflictes interminables, plens de contradiccions, que només aboquen a l'absurd complet. Com diu L. L. Whyte, "El hombre es incapaz de pensar dónde se encuentra *porque ha creado dos palabras de una sola.*"

El raonament es desenvolupa tan sols a partir del coneixement simbòlic, ja que el coneixement íntim o profund d'una experiència no és susceptible de codificació o anàlisi, car en l'intent es tradueix inevitablement en coneixement simbòlic. Eddington ho posa en aquestes paraules:

"En el mundo de la física observamos la conducta de una sombra de la vida familiar. La sombra de mi codo se apoya en la sombra de la mesa, al tiempo que la sombra de la tinta se esparce por la sombra del papel... La comprensión franca de que las ciencias físicas se ocupan de un mundo de sombras es uno de los más significativos avances recientes"²⁸

El coneixement dualista i simbòlic, en ser un món d'ombres, és molt útil i ens permet tenir representacions de la realitat d'una versemblança i fidelitat molt grans, ens permet crear imatges detallades i sofisticades, però per molt que ho arribin a ser segueixen sent això: meres representacions, influïdes per una interpretació prèvia del món, sigui l'explicació d'una experiència que fa un individu a un altre, o sigui el propi mecanisme interior d'una càmera fotogràfica. La representació mai és la pròpia realitat, les paraules no són allò a què fan referència, i, "digamos lo que digamos que una cosa es, no lo es" (Korzybski²⁹). Així doncs, el nostre llenguatge està estructurat a partir de mapes del món real, representacions simbòliques del territori autèntic. Aquests mapes són

²⁷ K. WILBER, *El espectro de la conciencia*, Kairós, Barcelona, 2011. (p. 45).

²⁸ *Ibidem.* (p. 52).

²⁹ *Ibidem.* (p. 53).

indispensables, no son perjudicials *per se*, i tenen un valor pràctic inqüestionable. El problema és que tendim a oblidar la separació entre el mapa i el territori, confonem els símbols amb la realitat que es troba més enllà, i ens perdem en un univers d'estèrils abstraccions, de símbols sobre símbols sobre símbols.

D'això en concloem que necessitem indagar sobre un altre tipus de coneixement, que no es basi en aquests petits dogmes intrínsecs que es van intercalant en tot aprenentatge simbòlic que realitzem i que ens allunyen de la veritat, que l'amaguen com si aquesta fos quelcom ocult i misteriós, com un enigma que s'ha de resoldre. L'única via possible per a conèixer la realitat és el coneixement íntim, que parteix de l'aniquilació de tot dualisme. L'experiència autèntica, que va més enllà del coneixement científic, no és res nou ni terreny desconegut per la història de la humanitat, sinó que és el fonament de tota pràctica mística, de les filosofies orientals com el taoisme, l'hinduisme i el budisme, així com l'origen de les diverses teologies occidentals com la cristiana. Tant els filòsofs com els científics quàntics arriben a la mateixa conclusió sobre el coneixement de la realitat, però tot i així és molt difícil comprendre i arrelar aquest concepte en la civilització occidental perquè tenim una identitat enterament construïda a través del coneixement dualista, ens produeix rebuig interior el pensar que hem de prescindir d'aquesta metodologia, preferim acomodar-nos en la il·lusió de les ombres i lluitem per a defensar el seu origen. En conseqüència, creem un món basat en la tecnologia i la intel·ligència artificial, i edifiquem una cultura basada en abstraccions, ciment, especulació i sobredimensió de les dades, la informació i les estadístiques, i així també ens allunyem cada cop més del contacte amb la naturalesa i amb els nostres instints primaris, els quals reprimim i fins i tot repudiem.

El coneixement simbòlic dualista no arriba mai a un consens, s'enfronten constantment diferents visions, perquè són perspectives diverses d'una mateixa realitat. La ciència avança, es desmenteix contínuament, creix el model però no assenta mai les bases en un fonament sòlid que atengui a les preguntes més importants, i a la veritat que engloba el llenguatge del que parteix. En canvi, el coneixement no dual porta cap a una unitat de comprensió, compartida pel monjo budista, el teòleg europeu i el bioquímic modern, ja que el territori que habiten és el mateix, encara que els seus mapes simbòlics siguin completament divergents.³⁰

5. L'espectre de la consciència

5.1. Psicologia perenne

El espectro de la conciencia és el llibre en què Ken Wilber ens presenta la seva teoria sobre la consciència i la proposta d'entendre-la a partir de diverses franges d'un mateix espectre, com ho podrien ser les ones de llum. Aquesta obra, a la que ja ens hem referit en l'anterior apartat, ens resultarà de gran ajuda per a copsar els temes plantejats des d'un suposat nou paradigma, i per a proposar noves maneres d'enfocar la concepció actual sobre la consciència, fet que ens permetria donar ales a una perspectiva molt més àmplia sobre la pròpia realitat. Aquesta obra també posa molta llum sobre la confluència essencial de totes les tradicions espirituals del món, des del misticisme cristià fins les

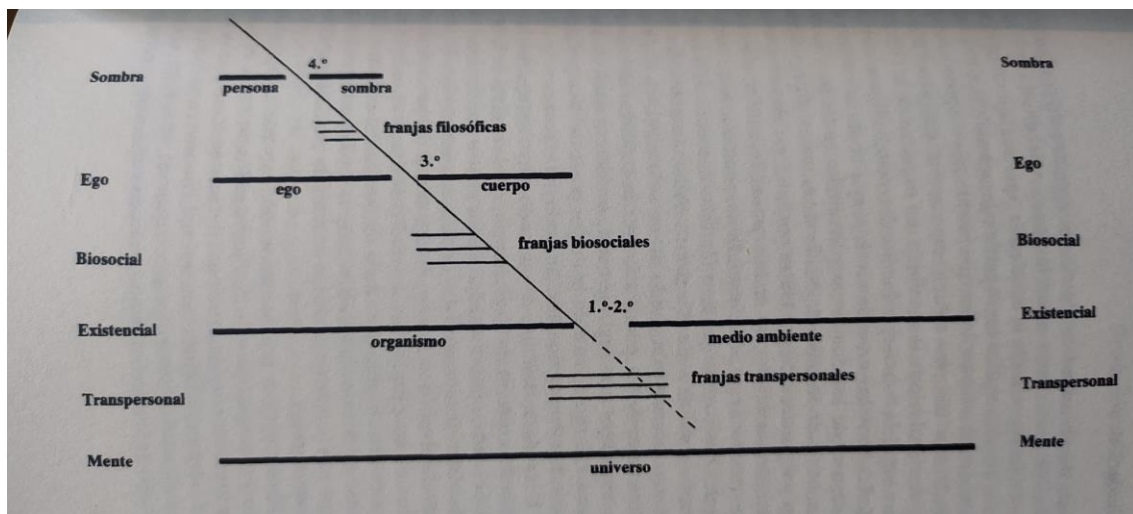
³⁰ *Ibidem.* (p. 62).

diferents tradicions orientals, en harmonia també amb els diferents tipus de teories i teràpies psicològiques que s'han desenvolupat arreu. Tots aquests fenòmens culturals només són la part visible, les manifestacions a través de llenguatges diversos, sorgits en contextos diversos, i referits a una única realitat inefable.

Per començar, necessitem resumir breument el seu model, per a poder referir-nos-hi, mencionant lliurement cada una de les franges que l'autor descriu. La descripció que ens ofereix, tal i com ell afirma, en cap cas s'ha d'entendre com la definició d'allò que *és* la consciència sinó més aviat l'explicació de *com és*. Ken Wilber diferencia el tipus de psicoteràpia que s'ha desenvolupat a Occident amb la d'Orient sobre una premissa que, per la seva simplicitat, és molt reveladora. Els diferents fragments que formen la totalitat de l'espectre es resumeixen en tres de primordials: l'ego, el nivell existencial, i la ment mística. Dins del nivell egoic també s'hi troba una franja superior, anomenada ombra, i entre l'ego i el nivell existencial hi ha la franja biosocial. A més, entre el nivell existencial i la ment mística també s'hi troba la franja transpersonal. Segons Wilber, la psicoteràpia occidental s'ha focalitzat sobretot en el tracte dels dos primers nivells mencionats, és a dir, l'ego i el nivell existencial, mentre que la filosofia i psicologia Oriental s'ha dirigit tradicionalment a l'exploració del nivell més profund, el de la ment mística. D'aquest nivell, en canvi, a Occident s'ha tendit a obviar la seva existència, almenys pel que fa a les corrents de pensament més comunes. Així s'entén que les contradiccions que es generen entre un tipus de teràpia i un altre no tenen per què ser visions oposades, sinó diferents perspectives d'una mateixa realitat, i per tant, complementàries. En paraules del propi Wilber:

“A mi entender, la razón principal de que en Occidente existan cuatro o cinco diferentes escuelas importantes de psicología y psicoterapia, se debe a que cada una de ellas se ha concentrado en una banda o nivel principal del espectro (a saber: la sombra, el ego, el nivel biosocial y el existencial). La relación entre dichas escuelas es en realidad complementaria, y no antagónica o contradictoria, como generalmente se supone”³¹

Per a copsar millor aquest mapa de la consciència que ens proposa Wilber, ajuntem la imatge d'aquest esquema que apareix al llibre³²:

³¹ *Ibidem.* (p. 23).

³² *Ibidem.* (p. 183).

Com podem observar, cada nivell parteix d'una divisió respecte el seu nivell inferior. El nivell que els engloba a tots és el nivell de la Ment, assimilable a tot l'univers. A partir d'aquest, es generen tots els altres mitjançant la creació de dualismes. Cada dualisme significa la identificació personal amb només una de les parts que queden dividides: en el nivell existencial és on tenen lloc els dos primers dualismes, que van lligats l'un amb l'altre: el dualisme de l'espai, en què objecte i subjecte queden separats, i el dualisme del temps, en què passat i futur formen una línia imaginària que provoca la percepció de la vida com a fenomen separat i en contradicció amb la mort. El nivell existencial és referit per Wilber sovint com el nivell centàuric, en referència a la identitat completa de l'individu, separat del món que el rodeja però que encara no ha sigut influït pel tercer dualisme, aquell que separa el cos i la ment i que genera el nivell egoic. En contraposició al centaure, en aquest nivell l'individu només s'identifica amb la ment i no amb el cos, generant així la imatge d'un genet separat del seu cavall. El quart dualisme és el que separa el propi ego entre la part conscient d'aquest i la inconscient, anomenada ombra i diferenciada de la "persona", la única part del propi ego amb la que un s'identifica en aquest nivell. Aquest esquema no s'ha d'entendre a mode explicatiu d'un ordre jeràrquic, els diversos nivells no estan en contradicció, i un mateix individu pot experimentar-los tots al llarg d'un dia. Així s'entén que l'ego, per exemple, no és quelcom a evitar ni a eliminar, com sovint es diu des d'alguns cercles suposadament espirituals. La preocupació, per contra, hauria de ser, en primera instància, la pròpia sanació de l'ego, i aquí és on es concentren gran part de les psicoteràpies occidentals.

Amb aquesta concepció de la consciència humana, Wilber pretén una reconciliació entre els diversos enfocaments de la psicologia occidental, tots útils segons el seu camp d'acció. Això només es pot entendre a partir de la idea de *filosofia perenne*, o com proposa ell mateix, *psicologia perenne*, que parteix de l'assimilació del nivell més profund, la Ment universal, el qual mai es pot concebre com una idea sinó com una experiència, i quan aquesta és experimentada, no queda cap possibilitat de dubte i un s'adona que el jo individual no és més que una il·lusió, un somni manifestat des de la pròpia Ment. Aquesta fusió amb el propi Cosmos és el que cerquen les tradicions orientals, la dissolució del jo a través de l'alliberació; el *moksha*, que no tracta ni d'eliminar ni de reforçar l'ego, sinó de transcendir-lo.

“(...) transcender el ego no es una aberración mental ni una alucinación psicótica, sino un estado o nivel de la consciencia infinitamente más valioso, natural y satisfactorio de lo que el ego es capaz de imaginar en sus mayores arrebatos de fantasía.”³³

Aquesta unió còsmica que representa l'experiència del nivell mental va molt més enllà del que les paraules poden arribar a expressar, perquè no es tracta d'una idea sinó d'una experiència íntima, que qui la viu queda profundament convençut de la rellevància que té. En paraules de Wilber:

“En términos generales, todo aquel que experimente el nivel mental practica la subtracción respecto de los niveles egoico y existencial. Es decir, queda profundamente convencido, por razones que con frecuencia es incapaz de explicar

³³ *Ibidem.* (p. 28).

plenamente ni siquiera articular, de que el nivel mental es de algún modo más real, más básico y más significativo que los demás.”³⁴

El coneixement no dual parteix d'un canvi en el nostre sentit d'identitat. El coneixement íntim no implica un coneixement absolut. Quan parlem de la realitat en un sentit global, no ens hi referim com a la totalitat de l'univers, sinó des de la percepció de cada cosa com a inseparable d'aquest tot, perquè cada cosa *és* aquest tot. El contingut de la realitat és *si mateixa*, per tant, el coneixement de la realitat és l'autoconeixement de la consciència, indiferenciada d'allò que coneix. No és una filosofia sinó la suspensió de tota filosofia. La ment i el jo no són reals com a conclusió lògica, sinó com a experiència certa. No és un punt de vista sinó l'absència de punt de vista. Aquest estat és on es dirigeix la meditació, la suspensió del pensament, la percepció pura, allà on un no busca la realitat perquè es fon amb ella.

Wilber diferencia entre dos tipus de llenguatges:

Per una banda, el lineal, analític, o lògic. És el que utilitza qualsevol publicació científica, informativa, filosòfica... Amb aquesta forma s'obté molta precisió en allò que es descriu però requereix un gran esforç i es queda molt curt perquè es veu obligat a xocar contra molts límits, a fer moltes exempcions de responsabilitat o omissions.

Per altra banda, el llenguatge d'elaboració simbòlica, de tipus imaginatiu. Aquest és un llenguatge multidimensional, que es troba al cor de l'expressió artística, en els mites, en la poesia, en els somnis i la imaginació. No té lògica en el sentit més estricte de la paraula, però el seu missatge es capta de forma més clara i immediata, com un quadre —Aquí vull apuntar que el present treball té també una voluntat reivindicativa respecte la validesa i el poder d'aquest tipus de llenguatge, que en certa manera es veu relegat a una existència secundària en la societat, destronat de la jerarquia i vilipendiat per l'autoritat, relegat a l'esfera estrictament artística i allunyada de qualsevol tipus d'oficialitat. És aquí on arriba el que clama l'advertència de William Blake—.

Les paraules són armes de doble fil. Per una banda, són la principal eina comunicativa, el seu valor és evident i incalculable. Però cada paraula representa una fragmentació, una divisió que separa un significat abstracte d'un contingut complex d'infinita profunditat. Una paraula és el dit que apunta a la lluna per a referir-s'hi, i necessita l'enteniment previ del receptor sobre com interpretar-la. Tot llenguatge, escrit o matemàtic, al cap i a la fi, és una retòrica, i les paraules i els símbols no són més que metàfores, petites mentides en si mateixes, que ens ceguen a la infinitat oberta que tenim davant. Llavors, com podem definir la Ment universal? No podem en un sentit literal, però hi podem apuntar de diferents maneres. Wilber parla de tres metodologies comunicatives: l'analògica, que davant la impossibilitat de descriure el *què és*, centra l'esforç en descriure el *com és*, a partir de l'aparença i d'afirmacions positives sobre aquesta; la negativa, que pretén descriure allò que *no és* la realitat, catalogant directament aquesta de *buit*, a partir de la negació dels conceptes per a referir-s'hi, per deixar de contemplar els mapes si volem trepitjar el territori; i per últim, la preceptiva, que consisteix en prescindir de les conclusions i dirigeix l'esforç en invitar a seguir un camí, unes regles específiques que si se segueixen condueixen a l'experiència que l'aconsegueix experimentar³⁵. Cap dels tres

³⁴ *Ibidem.* (p. 30).

³⁵ *Ibidem.* (p. 71).

camins és vàlid si no hi ha una sintonia entre transmissor i receptor, una voluntat conjunta de transmetre el missatge amb eficàcia, un apropament, una cooperació intencional. La pròpia naturalesa del llenguatge ho impedeix. Cada tradició ha manifestat les seves maneres d'expressar allò inexpressable, a través de mites, poesia i art en general, pràctiques rituals i imatges arquetípiques. Totes les vies, però, corren el perill de ser malinterpretades a través del pensament lògic i racional, ja que la resposta que un busca es troba fora del propi plantejament de la pregunta, és una paradoxa, el cercle etern de l'Ouroboros. Aquell que busca és aquell que sap que li manca alguna cosa; trobar és deixar de buscar.

“Así pues, la plataforma Zen no es la doctrina, el dogma, ni las palabras superfluas, sino «señalar directamente a la Mente», y cuando llegan a utilizarse palabras son casi siempre perceptivas, ya que «el buda se limita a señalar el camino». Y así Chang-ching, que intentó alcanzar la Mente a través del velo del pensamiento, al verla directamente proclama:

¡Qué equivocado estaba! ¡Qué equivocado!
¡Levanta el velo y ve el mundo!
Si alguien me pregunta por mi filosofía,
le golpearé inmediatamente con mi báculo en la boca.”³⁶

Tota filosofia és autocontradictòria, tota argumentació que pretengui explicar la realitat arriba a una *reductio ad absurdum*, qualsevol tesis s'autodestruïx. Si cada concepte representa una fragmentació, no es pot parlar del *tot* en un sentit positiu, perquè cada concepte implica un distanciament del seu oposat. Per això les tradicions religioses o espirituals tendeixen a crear paradoxes i a dialogar a partir de missatges críptics.

“Le preguntaron al Señor: ¿Entraremos, siendo niños, en el reino? Jesucristo les respondió: *Cuando hagáis de dos uno*, y cuando hagáis que el interior sea como el exterior y el exterior como el interior, y lo superior como lo inferior, y el hombre y la mujer en uno solo... entonces entraréis (en el reino).”³⁷

Per això Jesucrist “ho és tot”, perquè *és en tot* i no hi ha res més que ell mateix. Aquest és el mateix camí que formalment no es diferencia de la Ment del budisme i dels físics quàntics, igual que en l'hinduisme Brahma és l'esperit suprem, i totes les coses són manifestacions de Brahma. També en el taoisme, el Tao representa la unitat única desprovista de dualisme, i no es pot definir. Però no podem parlar de la realitat com a terme absolut i únic, com ja hem evidenciat, és impossible, només ens portaria a la confusió permanent. Només ens podem expressar a través de les polaritats i des de la subjectivitat. Qualsevol coneixement científic, per tant, tan sols és cert *relativament*.

Aquesta polaritat a través de la qual neixen totes les manifestacions és representada magníficament amb el Yin-Yang. Vida i mort, llum i ombra, matèria i buit, bo i dolent, positiu i negatiu, masculí i femení, cel i terra, cap d'aquestes distincions representa un enfrontament, sinó una polaritat essencial per a l'existència del tot que conformen, la desaparició d'un pol significa la desaparició de l'altre. Així doncs, no hi ha la possibilitat que un dels pols acabi amb l'altre, ja que s'engendren mútuament. Si occident s'empeny en aconseguir “fer del món un lloc millor”, on el plaer existeixi per sobre del dolor, la

³⁶ *Ibidem.* (p. 77).

³⁷ *Ibidem.* (p. 78).

riquesa per sobre de la pobresa, la salut per sobre de la malaltia, i en definitiva, la vida per sobre de la mort, i a més ho fa a través de violents esforços per a aconseguir aquests ideals, els problemes que originarà seran sempre resultat i causa dels que es resoldran, i així entrem en un cercle viciós, alimentat pel nostre desig de permanència i les projeccions sobre el temps. Com expressa Alan Watts a *El camino del Tao*, a mesura que volem comprendre i dominar el món, aquest s'allunya de nosaltres. “En lugar de irritarse ante esta situación, un taoísta se preguntará por su significado. ¿Qué es aquello que se aleja cada vez que es perseguido? La respuesta es: tú mismo”³⁸.

I tornem a la idea que el món és igual i inseparable d'un mateix. Lao-tzu diu “Sin abandonar mi casa conozco el universo entero”³⁹. Segons la nostra lògica dualista ens és molt difícil comprendre que el ser i el no ser depenen l'un de l'altre, i ens acapara la por a la mort i la idea del buit, però igual que el so emana del silenci, el ser ho fa del no ser. Per això l'èmfasi del *Tao Te King* en expressar:

“Treinta rayos convergen en el círculo de la rueda;
lo que la vuelve útil es el espacio central.
La arcilla se trabaja en forma de vasijas;
es el vacío interior lo que las vuelve útiles.
Se abren las puertas y ventanas en las paredes de una habitación;
son los agujeros los que nos permiten utilizarla.
Por lo tanto, de la no-existencia proviene la utilidad;
y de la existencia la posesión.”⁴⁰

El que sembla pluralitat són fragments de la pròpia Ment única, els reflexos d'un mirall, en què Déu es podria considerar el número 0, és tot al mateix temps que no és res, no té exterior ni interior. L'univers es dobla sobre si mateix com una banda de Moebius, i la lògica no el pot descriure, el que en podem dir és tan sols un acord col·lectiu. Per això gairebé tots els mites sobre la creació de l'univers descriuen una fragmentació original, la divisió que ens allunya del contacte amb la unitat divina primigènia. Ho veiem en la fragmentació de Brahma, l'amputació figurativa que genera els dualismes de l'espai i el temps, mateixa divisió que provoca Déu com a Verb, que separa la llum de la foscor. L'aparició de la raó és el que aboca a Adan i Eva a ser expulsats del Paradís, quan mengen la fruita del coneixement: és una forma mitològica d'explicar la condemna que porta amb si mateix el domini agosarat de l'ésser humà respecte el seu entorn natural, a partir de la conceptualització, el coneixement dual, la raó. El “conscienciament” és el que Wilber denomina, en contraposició, el coneixement no dual, o íntim, que no és més que l'univers coneixent-se a si mateix com a si mateix. Per això totes les doctrines espirituals passen per un moment de “buidar-se” a un mateix. Ramana Maharashi diu “llegará el momento en que uno deba olvidar todo lo que ha aprendido”⁴¹. La unió amb el moment etern que representa aquest pas no és més que el resultat de connectar amb el present, allà on un s'adona que no existeix judici sobre res del que passa, ni hi ha cap meta ni objectiu, és la

³⁸ A. WATTS, *El camino del Tao*, Kairós, Barcelona, 2021 (p. 58).

³⁹ *Ibidem.* (p. 58).

⁴⁰ *Ibidem.* (p. 62).

⁴¹ K. WILBER, *El espectro de la conciencia*, Kairós, Barcelona, 2011. (p. 88).

superació del nihilisme i de la cerca de sentit, l'obertura de *prajna*⁴², el buit que permet la plenitud.

Sense temps ni espai, sense els símbols que pretenen descriure allò que és *objectiu*, només queda el que Wilber anomena *subjectivitat absoluta*. Ho anomena així perquè d'alguna manera apunta a la realitat que es troba al centre intern, subjectiu, del propi ser, que és tan profund que és també el centre de Déu. Un cop el trobem descobrim que no hi ha cap diferència, és la unió del cel i l'infern. Tillich ho exposa així:

“En el Umbral de la más recóndita y definitiva de las profundidades, nos enfrentamos a la revelación de que nuestra experiencia está contenida en las profundidades de la misma vida divina. Pero en dicho nivel reina el silencio, ya que no existe lenguaje ni concepto humano capaz de expresar la experiencia. Ésta es la esfera apopática de contradicciones irreconciliables que confunden el pensamiento humano. Éste es el último reino de espiritualidad libre y purificada que ningún sistema monista es capaz de definir. En *este lado* queda el dualismo, la tragedia, el conflicto, el diálogo del hombre con Dios, el mundo plural enfrentado a la unidad. No es descartando el principio de personalidad como se puede alcanzar la unidad divina absoluta, sino explorando las profundidades espirituales de la personalidad, antinómicamente vinculada a la unidad.”⁴³

L'autèntic jo és l'autèntica Ment, el testimoni de tot que no se separa de res, que no s'identifica amb l'ego com a subjecte real i diferenciat. És Déu, és Brahma, és Tao, pura consciència *no conscient de si mateixa*, incapaç de veure's com una espasa és incapaç de tallar-se a si mateixa. “Aquello que piensa la mente antes de pensarse a sí misma”, com diu Plotí. En tot objecte no hi ha més que el símbol, mai la realitat, qualsevol llenguatge és abstracció. Com Wilber anota, això no vol dir que per a “veure el món correctament” haguem d'abandonar per sempre les nostres construccions simbòliques, sinó que en comprendre l'absència de la dualitat entre subjecte i objecte, llavors podrem tornar a la conceptualització sense deixar-nos enganyar per la informació que conté⁴⁴. Tot això apareix com *evident* per a qualsevol que aconsegueix aquest tipus d'alliberació, o també per a qualsevol que manté un contacte lúcid amb el seu nen interior.

Tathagatagarbha és com els budistes anomenen la matriu interior, l'úter en el que renaixem. Pels hinduïstes és Atman, la font. Segons Jesucrist, “el regne dels cels” es troba a l'interior. La posició d'aquell que està en contacte amb la subjectivitat absoluta esdevé “l'amfitrió” segons el budisme Ch'an, l'home superior segons el taoisme, l'home sense rang. Pneuma, Nous, Atman, Purusa, Adam-Kadmon, l'home diví, l'home universal, el superhome de Nietzsche, a qui res se li pot atribuir. En canvi, “l'home invitat” és l'ego, el fenomen percebut, la persona, el jo independent i alienat.

L'únic que som és percepció. L'eternitat és *ara*, i l'infinit és *aquí*. Buda és aquell que desperta al present etern. El passat i el futur són construccions il·lusòries, i aquestes són manifestacions del mateix present. Els físics quàntics també han arribat a aquesta conclusió, el temps serial de Newton no existeix més que com a il·lusió. La linealitat del temps només és relativa a la nostra manera d'observar el món, ordenadament, successivament. L'avenç de la naturalesa no és lineal, sinó que té lloc simultàniament, al

⁴² *Ibidem.* (p. 88).

⁴³ *Ibidem.* (p. 103).

⁴⁴ *Ibidem.* (p. 109).

mateix temps a tot arreu, de formes espontànies i que cap estadística pot predir amb certa. El moment present també vol dir el moviment, el present es mou, *va* cap a algun lloc, no aboleix el passat i el futur sinó que els assimila. El cor bateja, els pulmons respiren, el sol brilla, els ulls veuen. La naturalesa és eterna, no existeix el *progrés*, la memòria té lloc en el present, és l'únic camp d'acció possible. Recordar un esdeveniment no ens trasllada a la consciència passada, l'observem des del present. El present és contínua mort i naixement, està *viu*, es buida i s'omple al mateix temps, com un riu, no existeix com a concepte, no té límits, *és* sempre i a tot arreu, com a metamorfosi eterna. Citant a Wittgenstein:

“Si aceptamos que la eternidad no significa duración temporal infinita sino atemporalidad, entonces la vida eterna pertenece a aquellos que viven en el presente. Nuestra vida no tiene fin, exactamente del mismo modo en que nuestro campo visual no tiene límites.”⁴⁵

El Paradís Perdut està al nostre abast, si no podem canviar la forma del que ens envolta, sempre podem decidir canviar la nostra actitud, la manera com decidim habitar en la vida que ens és donada. Obrir els ulls a l'infinit és la nostra acció, no quelcom que els elements que siguin faran que succeeixi de casualitat. La ciència tampoc sap “quan” ni “com” es va crear l'univers, ni quin és el principi del temps. El Big Bang és una imatge arquetípica més, qualsevol idea del que pogués ser abans es contesta amb evasives, o es diu que no existia el temps, sense comprendre les dimensions de tal afirmació. L'univers està en constant creació, sempre està emergent, sempre està succeint, *ara*. “Suzuki diu:

“Dios no es enumerable matemáticamente en el tiempo. Su creatividad no es histórica, ni accidental, ni en absoluto comensurable. Tiene lugar de un modo continuo e incesante, sin principio y sin fin. No es un suceso del ayer, del hoy ni del mañana, sino que emerge de la atemporalidad, de la nada, del vacío absoluto. Dios realiza siempre su labor en un presente absoluto...”⁴⁶

La mateixa il·lusió que forma el temps, també forma l'espai com a entitat separada de nosaltres, i “el lector es esta página leyéndose a sí misma”⁴⁷. La Ment tampoc és res que es pugui aconseguir perquè ja és present, com un no pot adquirir el propi cos, i totes les respostes que busquem són al nostre davant, esperant a que hi parem atenció. El viatge no és enlloc més que dins nostre, i penetrant en el present podem reconèixer i recordar el que som.

5.2. Evolució de l'espectre

Per a poder contextualitzar millor el següent apartat i acabar de comprendre el model de Wilber respecte l'espectre de la consciència, resumirem les principals característiques de les franges que el formen.

Tot el que hem dit anteriorment ja ens evidencia el que distingeix el nivell de la Ment del nivell existencial. La paraula que més m'agrada personalment per a procurar donar una definició al nivell de la Ment és *energia*, perquè engloba la totalitat de l'espectre i és

⁴⁵ *Ibidem.* (p. 125).

⁴⁶ *Ibidem.* (p. 126).

⁴⁷ *Ibidem.* (p. 128).

present en tot, com és expressat tant per la primera llei de la termodinàmica com per l'hinduisme. Els dualismes primari i secundari, referits al temps i l'espai, generen la identificació de l'individu com a ésser separat del món que habita, organisme i medi ambient. Recordem aquí la imatge del centaure com a ésser que habita el nivell existencial. *Maya* és l'arrel de la que deriven paraules com *mare*, *mesura*, o *matèria*, i significa art o il·lusió, és el toc de màgia pel qual es generen els dualismes, la manifestació fictícia de l'absolut, l'aparença. *Maya* il·lumina, crea la vida, al mateix temps que enganya i amaga el que queda ocult. A partir d'aquí, l'ésser humà es converteix en la mesura de totes les coses,⁴⁸ i permet la fractura de l'univers per la qual comença a existir, i amb ell les matemàtiques, la filosofia, la biologia, la física... Parteix d'un mirall que crea dos mons d'un de sol. El "progenitor" no pot intervenir sent un de sol, s'ha de fragmentar, amputant-se a si mateix. Les dues meitats que queden escindides reben molts noms, com mascle i femella, llum i ombra, yin i yang, cel i infern... Cada dualisme que apareix és una repressió més, una nova llunyania amb la unitat primària, i així esdevé una espiral sense fi en el món de les representacions.

Entre el nivell mental i l'existencial, Wilber hi reconeix la franja transpersonal. Aquesta es caracteritza per fer de pont entre un i altre, tot i que és complicada de definir. És el terreny on tenen lloc l'inconscient col·lectiu de Carl Jung, la projecció astral, la percepció extrasensorial, la psicofonia, els regnes onírics, i altres fenòmens similars. En aquests estats, la frontera entre el jo i el món no és clara, no ha cristal·litzat encara.⁴⁹ És en aquesta franja que tenen lloc les experiències de "contacte", per dir-ho d'alguna manera, entre la realitat existencial que fàcilment assimilem, amb estats despersonalitzats de la consciència propers a la fusió amb la ment, que ens poden remetre a imatges inconscients que carreguem dels nostres ancestres. És un creuament de camins, un lloc tradicionalment entès com a misteriós i en què cert perill és present, on la deessa grega Hècate sosté dues torxes a les mans. El *nirvana*, la unió conscient amb la Ment, està encara a uns passos. Aquesta franja misteriosa, inexplorada, mal compresa, atterradora i confusa, la descriu Wilber d'aquesta manera:

"Su experiencia puede ser "la noche oscura del alma" o la luz infinita de Amitabha; uno puede tener visiones de bodhisattvas y ángeles, o ser acosado por las legiones de Mara, arquetipo del mal; uno puede descubrir a los guías internos, o caer en manos del terrible morador del umbral. La identidad del individuo puede abandonar el cuerpo o proyectarse en un viaje astral. Aquí es donde tienen lugar (si es que en realidad existen) los fenómenos paranormales como la percepción extrasensorial, la videncia y la psicofonía, y donde uno puede revivir "vidas pasadas" o proyectarse hacia sucesos futuros. Si jamás ha habido una tierra de nadie, ésta es la zona transpersonal."⁵⁰

El nivell existencial és el primer que podem reconèixer sense dificultats. És el món dels subjectes i objectes, la consciència còsmica transformada en rudimentària consciència individual. L'individu, en aquest estat, s'identifica amb la vida, per la qual cosa tem la mort, fatalitat que no pot defugir. Separem els oposats i els enfrontem entre si, la irremeiable unitat entre ells és tan evident que no la copsem, i es debat el ser contra la

⁴⁸ *Ibidem.* (p. 135).

⁴⁹ *Ibidem.* (p. 150).

⁵⁰ *Ibidem.* (p. 334).

nul·litat, fet que ens aboca a una preocupació constant, ens fa responsables de guiar la voluntat. En no acceptar la mort, neguem la pròpia vida, i no vivim en absolut. Per això l'estoïcisme posa tant èmfasi en el *Memento mori*: el fet de recordar constantment que morirem, paradoxalment, ens acaba tranquil·litzant i deixant viure en pau, aprofitant i gaudint els dies, copsant el seu valor. Una de les primeres ensenyances del venerable bruixot don Juan a Carlos Castaneda és la de recordar-li que la mort sempre l'està aguantant, uns passos a la seva esquerra, i que de tant en tant, si mira ràpidament i l'enganxa desprevinguda, la pot veure⁵¹. En el nivell existencial es manté encara el conscienciament organísmic, com a percepció immediata dels estímuls, tant *interiors* com *exterior*s, en què encara són directes i no han passat pel filtre de l'ego, no hi ha una interpretació simbòlica d'aquests. Per tant, podem considerar que hi ha una unió psicossomàtica del ser. En aquest nivell és on les religions del món divergeixen segons les elaboracions simbòliques que adoptin, el que anomenem manifestacions exotèriques, sent el nivell esotèric allà on conflueixen totes, la Ment, únicament separada del nivell existencial pels primers dualismes.

Entre el nivell existencial i l'egoic, es troben les franges biosocials, que articulen el pont entre un i altre. Aquí es mouen molts factors psicològics, modelats segons les estructures i convencions socials de cada determinada cultura, com poden ser la sintaxis lingüística, la lògica, les lleis, l'ètica popular, la visió religiosa, les estructures familiars, els tabús, les normes de comunicació, els jocs, els supòsits generals sobre la realitat, les idees sobre el significat, la valoració personal, el prestigi, les jerarquies establertes... Tot això esdevé una acumulació massiva de símbols que afecten al conscienciament de cada individu, sota el propòsit de modelar-lo segons allò acceptable i significatiu en el seu entorn social. Totes aquestes concepcions respecte el món condicionen la pròpia percepció de l'individu, que entén la realitat segons aquests mapes. Sense la traducció pertinent, un no podria formar part de manera normal i acceptada en la societat, de manera que la pròpia societat ha de formar també part d'ell. Ens comportem i reaccionem davant les circumstàncies com creiem que els altres esperen que fem. Aquest procés genera un gran nombre de repressions sobre els instints sorgits de la nostra naturalesa existencial, i té un impacte molt gran en tot allò que acaba formant part del nostre inconscient. Evidentment, aquesta correspondència entre la descripció del món de l'individu i la societat ens permet comprendre'ns segons els significats que hem atribuït a cada concepte, que no són més que convencions. El llenguatge i la gramàtica modelen inconscientment la nostra experiència segons les pautes sistematitzades que no percebem. És el fenomen de fons permanent, com l'aigua per a un peix. Fragmentem la naturalesa segons l'idioma que utilitzem, i això ens porta a pensar en l'univers com a una col·lecció de successos independents, però que només corresponen a les paraules que els atribuïm nosaltres. En aquesta franja es reforcen els dualismes, es perpetuen les il·lusions que d'altra manera no ens confondrien, perquè es donen per fets com a realitats inequívokes. Molts dels conflictes ideològics entre Sigmund Freud i el seu cercle de deixebles sorgeixen de l'èmfasi en el conscienciament social i el seu impacte en la formació de la personalitat de l'individu, en contrast amb les forces purament biològiques. Alfred Adler i Carl Jung posen molta importància en aquest impacte social, com també ho fan Otto Rank, H. S. Sullivan, Karen Horney i Erich Fromm. Cada cop es

⁵¹ C. CASTANEDA, *Viaje a Ixtlán*, Fondo de Cultura Económica, México D.F., 2001. Capítol IV: La muerte como una consejera (pp. 52-64).

posa més atenció als aspectes sociològics que intervenen i creix l'interès en la gamma biosocial de l'espectre.⁵²

“Podríamos decir, en términos generales, que el ego es lo que “queda” del centauro después de ser biosocializado y de imponerle el dualismo terciario. En pocas palabras, el ego es una autoimagen bastante precisa (desde un punto de vista *convencional*), bastante aceptable y, por consiguiente, bastante «sana».”⁵³

El següent nivell, escalant per l'espectre de la consciència, és l'egoic. En aquest nivell ha tingut lloc el següent dualisme, el que separa entre cos i ment. El centaure es converteix en genet i cavall. Ens identifiquem amb la ment, diem que “tenim” un cos, no que el som, i habitem un món de símbols. Psique i soma queden separats, desapareix el conscienciament organísmic i impera el coneixement simbolicartogràfic, l'intel·lecte s'apodera del control de l'individu. Ens convertim així en “l'animal simbòlic”, perdem el món i perdem la vida, ho substituïm pel mapa que ens hem construït, el que podríem anomenar *matrix*.

“La identidad del hombre se traslada desde su organismo psicossomático total a su imagen mental de sí mismo, su ego, que, paradójicamente, está plenamente basado en el pasado y por consiguiente completamente muerto. Y así es como el hombre se mata paulatinamente a sí mismo, a fin de eludir una muerte ilusoria.”⁵⁴

L'ego es podria definir com la idealització d'un mateix, que té lloc a partir dels records passats. La manera com pretenem alleugerir la càrrega que implica aquesta frustració contínua és projectant-nos al futur, creant expectatives. Som capaços de mantenir-nos en un present miserable a través de les il·lusions. Acabem confonent la felicitat amb l'acte de perseguir-la, i quan un moment de bonança arriba no som capaços ni d'aturar-nos-hi i viure'l en pau, perquè estem acostumats a seguir empenyent el temps i a codificar el que ens passa a través d'un diàleg mental constant, sense arribar ni tan sols a percebre íntimament el que ens rodeja.

Més enllà de l'ego, el nivell més distant és concebut com l'*ombra*, la fragmentació definitiva de l'ésser en què es reprimeixen qualitats del propi ego. L'individu es desentén de certes facetes de si mateix que no està decidit a acceptar i culpa el món exterior dels seus mals. No se'n pot desempallegar, per això és com l'ombra, el mirall de si mateix que el persegueix a tot arreu. Veiem aspectes de nosaltres mateixos, tant els que no ens agraden perquè els percebem com a demoníacs, malignes, i ens hem volgut desprendre d'ells, així com d'altres aspectes angèlics, bons i nobles que hem oblidat que ens pertanyen, com passa sovint en l'amor romàntic. Tots ells segueixen existint, així que els seguim percebent, però ho interpretem com si procedissin dels altres i reaccionem com si així fos. Així, creem un món de fantasmes. Gran part de les psicoteràpies occidentals se centren en sanar aquesta fragmentació que ens fa inconscients d'una part del propi jo, a partir de la integració de l'ombra. Moltes tendències negatives que ens turmenten es converteixen en quelcom molt més lleuger quan s'assimilen, quan s'accepten com a reals i naturals, quan s'estableix certa amistat amb elles enlloc de

⁵² K. WILBER, *El espectro de la conciencia*, Kairós, Barcelona, 2011. (p. 280).

⁵³ *Ibidem*. (p. 173).

⁵⁴ *Ibidem*. (p. 166).

rebutjar-les i tallar-les d'arrel. Com diu Rilke, “si me abandonan mis demonios, temo que lo hagan también mis ángeles”⁵⁵.

Així doncs, podem observar com a cada nivell de l'espectre li corresponen certs processos inconscients. Tots aquells aspectes de l'univers amb els que ens hem deixat de sentir identificats formen part d'aquest, es podria dir que provenen tots d'una unió primigènia oblidada. Els nivells no són més que fragmentacions d'aquesta energia única, que canvia de forma però es manté existent. Com més la fragmentem, més es dispersa, i més ens perdem d'allò que som essencialment. El que fem amb l'energia que ens pertany és l'acció del nostre lliure albir; el destí, lluny de contradir la idea anterior, és la inevitable i permanent existència d'aquesta energia.

6. Filosofia soterrada

Un cop establerts els marges conceptuals sobre els que entenem la consciència, basaré el següent apartat en l'anàlisi de les vies que a mi personalment m'han sigut útils per a comprendre d'una manera més pràctica tot el que hem anat desenvolupant teòricament. Per a fer-ho, em serveixo d'un llibre que m'ha estat de gran utilitat per a fer una síntesi dels punts més rellevants: *Filosofías del underground*, de Luis Racionero. Partint de la premissa que encetava aquest treball, sobre la crisi existencial en què estem submergits, i d'acord amb la tendència de Blake i de Wilber a investigar la naturalesa de la realitat des de perspectives menys racionals i més imaginatives, Racionero fa un compendi del que ell denomina les filosofies *underground*, és a dir, aquelles maneres de pensar el món que sempre han estat presents però d'una manera camuflada, movent-se a contrapèl de la norma, sota el ciment de la civilització. A mi em serveix per a proposar diversos exemples dels camins que entenc que poden servir a la societat per a emmirallar-s'hi, per a crear entre tots un món més harmònic, i una consciència col·lectiva més sana i menys fragmentada.

Les filosofies *underground* es poden definir també com a filosofies irracionals, ja que són aquelles que no basen els seus criteris en la cerca de la veritat a través d'axiomes establerts per la raó, sinó en la cerca d'una experiència psicològica: energia, vitalitat, plaer, gaudi, serenitat, pau interior. En definitiva, són les filosofies que es desmarquen de la tradició socràtica, que enlloc de buscar el propòsit vital a través de l'intel·lecte se centren en l'acció de buscar-lo activament, crear-lo. Això no vol dir en cap cas que siguin filosofies incoherents ni absurdes o inconnexes amb la realitat, sinó que la seva metodologia es desmarca de les formes canòniques i majoritàriament validades del nostre món. Racionero també defensa aquesta denominació, *underground*, per sobre de la de “contracultura”, ja que aquest “contra” sembla tenir connotacions negatives, tot i que ell aclara que s'ha d'entendre com en anglès *counter*, que no *against*; és a dir, no és un moviment d'oposició a la cultura, sinó de contrapès.⁵⁶ L'*underground* és el pensament heterodox, subterrani, que es caracteritza per la cerca d'una solidaritat mundial que va més enllà dels cercles de poder, que no es delimita per les barreres que imposa l'autoritat sinó que les transcendeix i les procura fer trontollar. Phil Slater diferencia entre el sistema ortodox i heterodox d'aquesta manera:

⁵⁵ *Ibidem*. (p. 258).

⁵⁶ L. RACIONERO, *Filosofías del underground*, Anagrama, Barcelona, 2015. (p. 10).

“El sistema ortodoxo, cuando tiene que elegir, tiende a dar preferencia a los derechos de propiedad sobre los derechos personales; a las necesidades tecnológicas sobre las humanas, a la competencia sobre la cooperación, a la violencia sobre la sexualidad, a la concentración sobre la descentralización, al productor sobre el consumidor, a los medios sobre los fines, al secreto sobre la apertura, a las formas sociales sobre la expresión personal, al esfuerzo sobre el goce.”⁵⁷

Racionero fa una crítica del sistema occidental, americà i europeu, argumentant que ha estat responsable de reprimir aquestes corrents de pensament que escapen a la norma, perquè suposen un perill de trencament de les jerarquies de poder establertes. El moviment *hippie* dels anys 60, del que parla amb certa nostàlgia, li serveix d'exemple més recent que permet visualitzar com actua el sistema per a acabar amb les esperances de tota una generació que creia en un canvi real. La filosofia oriental i hermètica s'estava posant de moda, la música rock, la desinhibició sexual, les formes de gestió social a través del cooperativisme, l'auge de la generació *beat*, els psicodèlics... Tot això s'acaba transformant a partir de les mesures extremament repressives del govern de Nixon a EEUU, es força a que aquests cercles socials quedin marginats en comunes disperses, s'introdueixen noves drogues de disseny molt més destructives, el propi moviment contracultural es banalitzat i es comercialitza, el sistema se l'apropia i l'adapta a les normes del mercat.

Sembla que els moviments d'alliberació espiritual col·lectiva quedin sempre relegats a l'heterodòxia i, per definició, mai puguin desenvolupar-se lliurement en un pla general, destinats a quedar sempre soterrats. Com hem anat veient anteriorment, això no és quelcom de nou, sinó que al llarg de la història europea sembla una regla estricta. Això ens parla de la mentalitat imperant, que al meu mode d'entendre, està majoritàriament assentada als nivells superiors de l'espectre de la consciència de Wilber, en què els dualismes han fragmentat la consciència social fins a obstaculitzar greument el camí de *return* a la unitat còsmica original. Ens hem allunyat de la naturalesa, destruint-la, utilitzant-la amb finalitats bel·ligerants; hem construït una cultura a partir de l'ansia de poder terrenal, que no és més que un indicador d'una voluntat inconscient de permanència, de por a la mort i, per tant, de por a la pròpia vida. No obstant, la corrent underground és i seguirà sent present sempre que la sang corri per les venes dels individus no conformes amb l'imperi del culte a Moloch.

Racionero diferencia tres grans blocs per a parlar de tipus de filosofies underground: les filosofies individualistes, les filosofies orientals, i les filosofies psicodèliques. És un esquema que em va molt bé plasmar en el present treball per a estructurar també el meu discurs, així que amb el suport d'aquesta obra i d'altres que anirem citant, m'apropiaré d'aquesta partició.

6.1. Filosofies individualistes

“¿Cómo?, preguntaría, cuando sale el sol ¿no ves un disco redondo del tamaño de una guinea? Oh, no, no, yo veo una compañía innumerable de coros celestiales gritando, Santo, Santo, Santo, Hosanna en las alturas. Yo no consulto mi ojo

⁵⁷ *Ibidem.* (p. 11).

corporal, como no consultaría a una ventana sobre el paisaje que hay tras ella. Miro a través de él, no con él.

El deseo no seguido de acción engendra pestilencia, el deseo satisfecho siembra los frutos de la belleza y de la vida.

Todo lo que vive es santo y la vida se deleita en la vida.

La imaginación es Energía creando forma, la Energía es la única vida, y es del Cuerpo, la Razón es el límite o circunferencia exterior de la Energía, y la Energía es Gozo Eterno.”⁵⁸

Allen Ginsberg

En aquest apartat podem identificar les corrents de pensament marginals d'occident, amb què s'identifica un fil d'afinitat que els enllaça entre elles. Parlem sobretot del que s'origina amb William Blake i a partir dels poetes del romanticisme, que és el moviment que pretén trencar amb els cànons clàssics i amb la Il·lustració, posant en valor les característiques més irracionals de l'esperit humà, a partir de l'exaltació de la naturalesa i la cerca del sublim. Tots busquen la fusió de l'art i la vida, el món amb la imaginació. Ho veiem en Byron, en Shelley, en Keats... En ells és present una crítica a les relacions inhumanes del capitalisme i del progrés tecnològic, avisen dels perills de la mentalitat comerciant burgesa i la societat de consum, i posen en valor la passió humana per sobre de tot. La tecnologia no ha de controlar-nos, sinó servir-nos per a poder viure tranquils treballant menys hores, i dedicar el nostre temps al cultiu de l'esperit, a la poesia, a la joia de viure. Més endavant aquests atributs típics del romanticisme han estat renovats i enriquits per altres poetes, artistes i filòsofs europeus. Dostoievski, Nietzsche, Hermann Hesse, Tolkien, i els poetes de la generació *beat* com Allen Ginsberg, en són exemples fefaents. També ho són músics com Jim Morrison i The Doors, Frank Zappa, Jannis Joplin, Jimi Hendrix, Pink Floyd... En tots els casos esmentats, i molts més que queden per dir, hi ha una força motriu que impulsa la voluntat d'alliberació mental i social, una i altra concebudes com a inseparables. William Blake és qui posa els fonaments, qui indica un camí, i són molts els que el segueixen. Ginsberg reconeix que la seva poesia neix en Blake, de qui diu ser el primer poeta modern perquè es va adonar dels efectes opressors del racionalisme i el científicisme indiscriminats, que, davant l'entusiasme i admiració per la tecnologia de la revolució industrial, denuncia l'esclavitud física i mental que la visió única i el somni de Newton acabaria representant,⁵⁹ i en la seva mateixa línia expressa:

“Estamos bloqueados por nuestras propias percepciones. Las puertas de la percepción se han cerrado, los umbrales del sentimiento sellados, los senderos de la sensación obstruidos, los caminos de la imaginación tapiados, los campos de la consciencia cubiertos de polución”.⁶⁰

La imaginació és un concepte bàsic perquè és l'únic mitjà creatiu, capaç d'engendrar imatges noves, més enllà de relacionar allò que ja existeix prèviament. És el llenguatge

⁵⁸ *Ibidem.* (pp. 35-36).

⁵⁹ *Ibidem.* (p. 25).

⁶⁰ *Ibidem.* (p. 25).

del poeta, que mira sempre més enllà del que pot ser descrit, que entén la vacuïtat de les paraules per si soles. Percy Bysshe Shelley entén que la poesia és l'exercici que enforteix la moral humana, i que els poetes són els veritables posseïdors del coneixement ocult:

“Los poetas son hierofantes de una inspiración no aprendida; espejos de las sombras gigantescas que el futuro arroja sobre el presente; trompetas que llaman a la batalla. Los poetas son los legisladores no reconocidos del mundo.”⁶¹

La cerca d'un nou model ètic és en el rerefons de tota aquesta corrent filosòfica. Racionero parla de l'ètica amoral, centrada en l'individu. El model judeocristià no se sustenta, és repressiu, ja no té justificació. La cultura europea necessita un alliberament dels ideals burgesos basats en l'explotació, la violència i el mercantilisme. La moral individual no pot ser imposada dogmàticament, perquè l'individu no s'allibera negant el mal i defugint els seus instints, sinó que necessita contemplar amb ulls verges el seu propi cor, connectar amb l'animal que mai hem deixat de ser, per a entendre'l i fer les paus amb ell, com el que representa per a Milton i Blake la unió del Cel i l'Infern, l'home Abraxas segons Hesse:

“El nombre de nuestro dios —dice Pistorius en *Demian*— es Abraxas; él es Dios y Satán y contiene ambos mundos, luz y tinieblas. Abraxas no se avergüenza de ninguno de tus pensamientos, de ninguno de tus sueños. Nunca lo olvides. Pero te abandonará cuando te conviertas en normal e irreprochable. Entonces te dejará y buscará una olla distinta en que cocer sus pensamientos

No quiero decir que debes hacer simplemente todo lo que te pase por la cabeza. No. Pero no debes cortar y rechazar esas ideas exorcizándolas o moralizando sobre ellas. Debes tratar tus impulsos y las llamadas tentaciones con respeto y amor. Entonces te revelarán su significado, y todas ellas tienen significado. Si te viene otra vez al pensamiento algo verdaderamente loco o pecaminoso, si quieres matar a alguien o cometer alguna enormidad, Sinclair, piensa en ese momento que es Abraxas quien está fantaseando dentro de ti. La persona que quieres eliminar no es nunca, por supuesto, el Sr. X, sino una mera excusa. Si odias a una persona, es porque odias algo en ella que está dentro de ti; lo que no es parte de nosotros, no nos inquieta”⁶²

Això ens connecta amb el que per a Wilber significa la integració de l'ombra. Al cap i a la fi és una necessitat d'aprendre a estar sols amb la nostra ànima, en silenci. Renunciar a la imatge que projectem, renunciar a l'explotació constant del nostre ser i deixar de contribuir a satisfer les expectatives dipositades per la pressió social vers nosaltres. També es tracta de responsabilitzar-nos individualment dels problemes que ens afecten enlloc d'esperar que siguin resolts per un polític o qualsevol salvador extern, construint-nos des de dins segons la imatge que nosaltres creem, enterrant les arrels més profundament i no sols agitant les rames. Aquesta necessitat de saber estar sols és també quelcom a què Erich Fromm posa molt èmfasis en *L'art d'estimar*, on analitza com es construeixen les relacions amoroses i quins desequilibris i projeccions hi tenen lloc. Moltes vegades aquestes relacions les construïm segons les pròpies idealitzacions, en què el que estimem dels altres no és més que el mer reflex de la nostra psique, en el que

⁶¹ *Ibidem.* (p. 39).

⁶² *Ibidem.* (p. 56).

esdevé la representació humana del mite de Pigmalión, i que podem observar molt ben representat a la pel·lícula *Vertigo*, d'Alfred Hitchcock.

Siddharta, de Hermann Hesse, és segurament un dels llibres que millor aglutina tots aquests propòsits. Hesse, que rebia teràpia amb Carl Jung, afirma que tot i ser un llibre ambientat i inspirat per la filosofia oriental i l'hinduisme, és una obra “profundament europea”, perquè comença i acaba en l'individu, a través de l'alliberació de tot dogma i doctrina. Aquest comportament anàrquic és també el que caracteritza l'esperit de la generació *beat*, i que podem copsar a través de l'obra de Jack Kerouac, un altre “vagabund del Dharma” immers en la mateixa cerca.

La vessant de tot aquest pensament, si la traduïm a ideologies polítiques, ens porta irremeiablement a parlar d'anarquisme, com a forma d'establir l'individu en la principal prioritat, com a forma organitzativa que més s'acosta al funcionament de la naturalesa. Ni la ciutat ni la guerra existeixen en la natura. Henry David Thoreau adopta el lema que expressa que el millor govern és el que menys governa, o millor dit, el que no governa en absolut, en el seu assaig ideològic *Del deber de la desobediencia civil*, que proposa una forma d'anarquisme pacifista com a ideal utòpic d'organisme social.⁶³ En una societat sana impera la diversitat i pluralitat, fet que impossibilita que una sola llei reculli el benefici de tothom. Si avui dia quan es parla d'anarquisme un sembla ser tractat com si no toqués de peus a terra, és perquè hem deixat de confiar els uns amb els altres, símptoma de la nostra incapacitat d'estar sols i de confiar en nosaltres mateixos a través de l'autoconeixement. Anarquisme significa també descentralització del poder i confiança en la comunitat. La solidaritat és omnipresent en la naturalesa, i també ho és en la naturalesa humana, però hem deixat de creure-ho. Alan Watts compara l'anarquisme de Kropotkin amb el fluir natural del taoisme, basant-se amb la tendència natural de tot a harmonitzar-se per si sol. Segons ens explica Watts, la teoria de Kropotkin:

“(...) postula que si se deja a las personas hacer lo que les place, seguir su naturaleza y descubrir lo que realmente les satisface, un orden social emergerá por sí mismo. La individualidad es inseparable de la comunidad. En otras palabras, el orden de la naturaleza no es un orden forzado, no es el resultado de leyes y preceptos que los seres humanos se vean obligados a seguir al sentirse presionados por la violencia externa; ya que en la concepción taoísta no existe realmente un mundo obstinadamente externo. Mi interior surge y se corresponde con lo que es exterior a mí, y, aunque ambos difieran, no pueden verse disociados.”⁶⁴

La societat necessita construir-se a escala humana si es vol fomentar el seu desenvolupament, qualsevol altra forma és destructiva. Un estat governat pels ideals del racionalisme acaba regint-se per conceptes generalitzadors, antiindividualistes i tecnocràtics, que indueixen a la societat de masses, a la reificació i desaparició de l'individu. El problema és la quantitat de poder que s'arriba a relegar als estats. Una visió científica es pot aplicar a la tècnica, però té resultats nefastos aplicats a la societat. Capitalisme i comunisme acaben significant el mateix si s'apliquen mesures pensant en la civilització com una massa homogènia, tot passa per un procés d'estandarització i

⁶³ H.D. THOREAU, *Walden y Del deber de la desobediencia civil*, Juventud, Barcelona, 2010. (p. 409).

⁶⁴ A. WATTS, *El camino del Tao*, Kairós, Barcelona, 2021. (pp. 89-90).

s'oblida la dimensió social de les persones a nivell particular, que són presa dels laberints burocràtics kafkians interminables en metròpolis mastodòntiques, i no hi ha ni sortida possible, ni una veu amiga que t'hi ajudi. L'individu necessita ser la finalitat i no el mitjà.

6.2. Filosofies orientals

“Todas las grandes revoluciones en las vidas humanas suceden en el pensamiento. Cuando ocurre un cambio en el pensamiento de un hombre, la acción sigue la dirección del pensamiento como el barco sigue la del timón”⁶⁵

Lev Tolstoi

Ja hem anat veient alguns aspectes de les filosofies orientals al llarg del treball, perquè sens dubte han estat de gran influència en totes les corrents de pensament que hem anat exposant. Aquí, però, m'agradaria indagar més en la part pràctica d'aquestes, per a traduir aquests conceptes que a vegades ens poden semblar tan eteris i fer-nos la idea de la direcció d'alguns mètodes encaminats a la realització d'aquests ideals.

La cita de Tolstoi em va bé per a introduir una idea present en moltes filosofies orientals, com és el Zen. El canvi en el pensament esdevé quan un estableix contacte i coneix l'arrel del pensament. El Zen no és una filosofia, sinó una actitud vital que se centra en la relació immediata amb el present, i que per tant, és mancada de pensament. El pensament és el que sorgeix *després*, mai és resultat de captar el moviment directament, sinó l'anàlisi que té lloc a posteriori de l'acció. El misteri inherent de la vida escapa a qualsevol interpretació. Zen és l'eliminació de l'espai temps, del dualisme primari de Wilber, que s'aconsegueix a través de l'anul·lació del pensament, en què l'estat és de percepció directa, d'unió amb el present, allà on s'acaba tota recerca, el perpetu moment etern, el Sant Grial, el nostre centre. La gràcia està en què res està més enllà, perquè la Ment eterna i única és en tot. Trobar el present no passa per processos inabastables i meditacions i tècniques complexes, sinó en el simple fet d'acceptar-lo tal i com és, tal i com es presenta davant nostre. Les respostes solen ser molt més evidents del que tendim a imaginar, i molt més fàcils d'obtenir. El nostre estat emocional és l'estat de Brahma. I quan un s'adona d'això i ho abraça, obté un centre de pau perdurable. Copsar això va més enllà de qualsevol explicació.

Alguns místics han viscut aïllats, però no és una característica pròpia ni necessària, ja que l'ideal suprem del místic és el que veu el “cap diví” sempre i a tot arreu, en cada persona, lloc i cosa, així que no necessita aïllar-se ni entrar en estats de *trance* per a trobar-se amb el seu déu. Anar a la recerca de la Ment no té sentit, perquè aquesta no està enlloc i està a tot arreu al mateix temps. És com si busquéssim el nostre propi cap; tan evident que se'ns escapa. No hi ha camí per arribar a l'aquí i ara, estem capficats en buscar quelcom que mai no hem perdut. Huang Po ho descriu així:

“Seguidlo y he aquí que se os escapa; huid de él y os sigue de cerca. No podéis poseerlo ni desprenderos de él... Por consiguiente, no es necesario sufrir ni preocuparse por estas cosas”⁶⁶

⁶⁵ L. RACIONERO, *Filosofías del underground*, Anagrama, Barcelona, 2015. (p. 79).

⁶⁶ K. WILBER, *El espectro de la conciencia*, Kairós, Barcelona, 2011. (p. 377).

Nogensmenys, com que tenim la sensació d'haver perdut aquest contacte amb la unitat divina, les tradicions místiques del món s'han esforçat per a desenvolupar moltes tècniques que suposen una ajuda, com la preparació d'un terreny en què aquest contacte té més facilitat de succeir. L'objectiu és bàsicament el d'aturar tots els pensaments, tots els conceptes i imatges mentals que ens fan identificar-nos amb l'organisme. No es pot deixar de pensar a través de la idea, és com voler deixar de pensar en l'elefant quan algú et diu "no pensis en un elefant". Es tracta de copsar l'energia abans que aquesta es transformi en pensament, ser capaç de percebre la font que origina tal pensament, allà on neix abans de desintegrar-se. El monòleg interior no s'atura responent a cada pensament que es creua o forçant-lo ni reprimint-lo, sinó a partir de l'escolta, la fórmula de l'observador: permetre que cada emoció floreixi tal i com és, sense jutjar-la ni reprimir-la, sinó sentint-la, "observant-la". El pensament simbòlic és imprescindible, però també és la causa de tot dualisme, en confondre els símbols amb la realitat. Quan suspenem els pensaments ens alliberem dels símbols i, per tant, dels dualismes.

Un tipus d'exercicis que se solen utilitzar amb aquesta finalitat són els *koan*, que són meditacions a partir de certes endevinalles, fórmules críptiques que no es poden respondre sense entrar en bucles mentals, en paradoxes o imatges absurdes, com un cul-de-sac que no pot ser resolt a través de l'intel·lecte. Un exemple típic és: quin so fa una sola mà aplaudint? Així, es procura imbuir a un estat mental de "gran fixació" que facilita el "despertar". Wilber ens evidencia que totes les corrents orientals de pensament conflueixen en tres passos, que consisteixen en una primera meditació activa, un estat de parada, i el conscienciament passiu, no dual, la unió còsmica, en què no hi ha diferència entre la pròpia voluntat i la de Déu.

La naturalesa d'aquests moments de contacte, però, és inefable, i totes aquestes explicacions estan mancades de qualsevol valor més enllà de la seva possible utilitat per a algú que parli el mateix llenguatge. Per sobre de tot, opino que un ha d'escoltar-se a si mateix, i parlar amb la seva pròpia veu, sense acceptar cap mena de doctrina que no ressoni amb un mateix, perquè acaba sent contraproduent, i es tendeix a afegir símbols i nous conceptes allà on s'està justament procurant netejar d'això. La intenció d'explicar tot això és merament informativa de la forma en què aquests experiments se solen ensenyar. Més enllà d'aquests exercicis, i dels que em deixo per mencionar, existeixen també moltes concepcions que el nostre llenguatge no està molt preparat per a comprendre massa bé. A un nivell més terrenal, també existeixen moltes pràctiques, físiques i mentals, focalitzades a canalitzar l'energia natural del cos en harmonia amb el flux del corrent vital, que sens dubte són d'ajuda per entrar en estats de calma i pau. El ioga és potser l'exemple més conegut a occident, tot i que tendim sovint a entendre'l malament, ja que ioga significa "unió", i fa referència primordialment a la respiració més que als propis exercicis que coneixem, la finalitat és el sentiment d'unificació de l'organisme psicofísic. Aquest tipus de teràpies són les que ens ajuden, segons Wilber, a entrar en l'estat existencial més o menys fàcilment, connectant les vies de comunicació internes de l'organisme, concebant la unitat de cos i ment, a partir de tècniques de relaxació i psicoteràpies diverses. Molts "nusus" mentals i corporals emergeixen junts del mateix fet, destensar-ne un ajuda a destensar l'altre, es pot focalitzar des d'un punt o des de l'altre, però la manera més eficient acaba sent la combinació de les dues. "*Lo que en la mente es una guerra de actitudes, en el cuerpo es una guerra de músculos*"⁶⁷. El propi

⁶⁷ *Ibidem.* (p. 311).

Einstein afirmava “pensar amb els músculs”. L’energia prové dels estímuls corporals, i si desterrem la ment, separant-la del cos, estem destinats a no sentir el “gaudi etern” de Blake. No és el mateix concebre des de l’ego que el cos és inseparable de la ment, que identificar els estímuls psicosomàtics. “Una cosa es reconocer que uno está triste y la otra ser capaz de llorar. Saber que uno está enojado no es lo mismo que sentirse enojado”⁶⁸.

Una fórmula del Zen que personalment trobo molt atractiva és el haiku. Consisteixen en petites diccions poètiques en què no s’expressen emocions, només percepcions, en un exercici de dissolució egoica. Les paraules defineixen la naturalesa, i els ecos profundament emotius que desperten són vivències del propi intèrpret. Té lloc una transmissió que evidencia la naturalesa poètica del món. Aquí un exemple, de Basho:

“Por este camino
no pasa nadie:
el crepúsculo de otoño está cayendo”.⁶⁹

El taoisme, per la seva banda, no intenta esbrinar les causes de les lleis de la naturalesa sinó entendre les característiques implícites del seu comportament, estretament lligades entre elles. La naturalesa forma una gran matriu estratificada en què tota l’energia es mou en una harmonia interna. Això no vol dir que sigui mecànica, sinó que es comporta com una vibració i una ressonància, en sintonia universal. D’aquest moviment rítmic en participa també la consciència, com una gran malla fluctuant que ens connecta entre tots els éssers vius. Dins aquesta harmonia vital no existeix l’autoritat moral, sinó una jerarquia cíclica. Conèixer la naturalesa i conèixer-se a un mateix és un mateix acte. El Tao és inseparable de tots els actes, forçar els esdeveniments resulta impossible, un sempre està inclòs en el flux natural.

“Puedes imaginar que eres ajeno al Tao —o que estás separado de él—y entonces eres capaz de adoptarlo o no; pero incluso esta suposición se manifiesta desde el interior de la corriente, pues no existe otro camino más que el Camino. Quieras o no, somos eso y con ello armonizamos. Desde un punto de vista estrictamente lógico, esto no significa nada y no nos proporciona ninguna información. Tao es simplemente un nombre que designa todo lo que ocurre”⁷⁰

El Tao harmonitza a través de les polaritats, del Yin-Yang, del principi masculí i el principi femení. Per això, “el Tao no crea nada, pero nada queda sin hacer”, perquè conté el poder de la passivitat que engendra per si sola l’activitat, i “su gravedad es su energía”. Per a copsar el flux del Tao s’utilitza sovint la metàfora del fluir de l’aigua, tan real com impossible de concebre com a entitat fixa.

“Como dice Chuang-tzu, puede ser alcanzado, pero no visto, o, en otras palabras, sentido pero no expresado, intuitivo pero no clasificado, adivinado pero no explicado. De modo similar, el aire y el agua no pueden ser cortados ni atrapados y su fluir cesa cuando se intenta contenerlos. No existe modo de atrapar una corriente en un cubo o el viento en una bolsa”⁷¹

⁶⁸ *Ibidem.* (p. 317).

⁶⁹ L. RACIONERO, *Filosofías del underground*, Anagrama, Barcelona, 2015. (p. 84).

⁷⁰ A. WATTS, *El camino del Tao*, Kairós, Barcelona, 2021. (p. 83).

⁷¹ *Ibidem.* (p. 87).

El principi de la no-acció del taoisme s'anomena *wu-wei*. No-acció no significa inèrcia, ni mandra o *laissez-faire*. *Wei* és un concepte de difícil traducció, però es podria entendre com *realitzar* juntament amb *fals*, o *fingir*, o *imitar*. En altres paraules, seria actuar contra la corrent, així que *wu-wei* es pot aplicar en el sentit de “no forçar”. Adaptar-se a la corrent significa ser un amb ella, com les arts marcials que aprofiten la força del contrincant quan ataca per a fer-lo caure, inclús sense arribar a ser tocat. A través del coneixement de la naturalesa, un pot adaptar-se a les seves estructures i principis de forma intel·ligent, sense necessitat d'utilitzar grans quantitats d'energia. És un tipus d'intel·ligència que també té lloc en el propi inconscient, no en el pur intel·lecte, perquè desperta de la saviesa innata del sistema nerviós. La gravetat és energia, igual que ho és el vent o la marea; moure's entenent les energies que ens rodegen és l'art de saber no forçar res i harmonitzar amb l'univers. Aquest principi es pot aplicar a tots els camps, a nivell individual i també sociopolític. És útil per a qualsevol acte quotidià, també en el sentit de treballar en la pròpia consciència. Per a posar un exemple molt il·lustratiu, Alan Watts ens proposa comparar algú que medita amb el comportament d'un gat, que es pot asseure durant llarga estona sense propòsit ni resultat mental, però quan es cansa, s'aixeca i se'n va a fer una altra cosa, com perseguir ratolins: no es castiga a si mateix ni competeix amb altres gats en una prova de resistència per a veure quanta estona pot estar immòbil, ni res per l'estil.⁷²

Un altre tipus de filosofia oriental que m'agradaria mencionar és el sufisme, que es basa en l'amor com a forma de coneixement i de vida, basant-se en una filosofia del temperament passional més que de l'anàlisi, en què l'ésser humà pot procurar percebre allò que li fa bé i allò verdader a partir dels estats emocionals. L'important és cultivar les experiències personals i l'energia vital en forma d'irradiació, captada per les entitats o cossos que conformen l'entorn, siguin vius o inanimats. Aquesta irradiació eleva tant al subjecte que l'emet com qui la rep, els actes quotidians adquireixen significat i intensitat. Quan es produeix l'amor, l'estat interior es transforma, i amb ell també les percepcions. S'entén així que l'univers és un regne oceànic d'amor, l'energia vital que capta i connecta tots els éssers. Perquè aquest es manifesti necessita fluir, un s'ha de convertir en canal, que rep i dona al mateix temps. L'amor no és una qualitat finita, ni particular o individualitzada, un pot estimar l'univers sencer, l'amor és el que permet la unió de tota diversitat, el centre de la dansa eterna.

Relacionat amb aquesta concepció, també aquest és l'eix on gira el tantra, que basa el seu mètode en l'alliberament de la sexualitat, en molts casos reprimida i mal cuidada en la nostra societat, a causa dels tabús que tradicionalment se li han atribuït. El sexe és la connexió entre l'energia corporal i la còsmica. L'energia que ens recorre el cos a través de la medul·la espinal és el Kundalini, que connecta els set *chakras*, que van des dels genitals al cervell. Blake també concebia la sexualitat com a principi diví, en què té lloc la unió que representa i respon a la unió macrocòsmica entre polaritats. La sexualitat té el poder de vigoritzar i energitzar com gairebé cap altra força ho és capaç de fer si és practicada adientment. El fonament per a què això sigui així és la presència d'amor i d'un estat d'ànim i físic elevat i receptiu, que és la freqüència vibratòria, el ritme del camp electromagnètic del cos.

⁷² *Ibidem*. (p. 126).

6.3. Filosofies psicodèliques

Un altre mitjà pel qual és molt factible tenir experiències reveladores i amplificadores de la consciència és mitjançant substàncies psicodèliques, tals com l'LSD, la mescalina, la psilocibina, i altres. Tot i que la cultura occidental ha tendit a il·legalitzar i banalitzar aquestes substàncies, basant-se en el seu suposat perill, posant-les al mateix nivell que algunes drogues verdaderament addictives i danyines, la veritat és que s'ha de saber diferenciar entre cada cas. Evidentment, convé tenir molt en compte els riscos que poden suposar, per la qual cosa s'ha de conèixer molt bé la naturalesa de cadascuna. Tradicions xamàniques d'arreu del món han utilitzat les plantes medicinals per a sanar tot tipus d'anomalies, tant en el cos com en el camp de la consciència. És molt més útil referir-nos a aquestes substàncies des d'aquesta perspectiva, la que sempre han tingut tradicionalment, que no és una altra que la de medicina. Qualsevol medicina que prenem avui dia per pal·liar un simple maldecap, podria suposar conseqüències gravíssimes si la prenguéssim abusivament o inadequadament. Així mateix passa amb tot, també amb l'alimentació convé mantenir un equilibri dels nutrients que ingerim per no desenvolupar deficiències, i una dieta mal gestionada pot tenir conseqüències greus en la salut. De fet, afortunadament cada cop s'està investigant més sobre la naturalesa de substàncies com la psilocibina i s'estan aplicant en tractaments mèdics i psicoteràpies, i convé ressaltar que amb resultats veritablement positius. Per exemple, en malalts terminals de càncer, té un efecte que sol resultar en una relaxació psicològica davant la mort molt gran, en què els afectats de cop i volta adopten una actitud molt més natural i perden l'angoixa, a vegades resultant fins i tot en una millora gairebé miraculosa del seu estat físic. I no ens estem referint exclusivament a l'estat psicològic mentre duren els efectes de la psilocibina, sinó també al posterior.

Sens dubte, aquest no és un viatge fet a mida per a tothom. No obstant, aquells qui s'hi aventuren solen experimentar per si mateixos molts dels estats que hem anat descrivint anteriorment, en què s'evidencia de cop i volta que les lleis per les quals regim la nostra quotidianitat són completament relatives. Canviant l'estat del cervell, canvia l'estat de la realitat, perquè un no es diferencia de l'altra. La filosofia oriental i hermètica està molt més preparada per a comprendre i acceptar aquest tipus d'estats que no la nostra. Les experiències solen produir efectes com la cessació del temps, desbloquejos emocionals, captació energètica, geometrisme, percepció lúcida dels moviments, dels sons, de les formes, i en alguns casos també es pot arribar a experiències d'unió còsmica molt properes a les descrites per l'hinduisme i el budisme. En tot cas, aquestes percepcions són dotades d'una clara sensació d'estar en contacte amb la realitat, d'estar-la descobrint des de perspectives noves, a les quals no solem parar atenció, però que sempre estan allà per a qui les vulgui acollir. El present es magnifica, els sentits s'aguditzen; és tot el contrari que una escapadòria a la realitat, ja que aquesta se t'instal·la al davant i no pots fer res més que gestionar-la tal i com és. Aquesta és també la vessant que representa certs perills, ja que molts de nosaltres sovint no estem preparats per a assimilar coses que ens hem amagat de nosaltres mateixos. Les nostres ombres també surten a saludar-nos, però pot ser un moment molt adequat per a afrontar-les i integrar-les si estem disposats a fer-ho. Aquí rau en realitat el poder medicinal d'aquestes substàncies màgiques, i per això les cultures que les han utilitzat sempre ho han fet amb un respecte sagrat. Les plantes medicinals poden ser de gran ajuda, però també requereixen l'acció i la voluntat ferma de caminar cada pas amb les pròpies cames, un no pot esperar que l'experiència li sigui donada com aquell que mira una pel·lícula, un ha d'estar disposat a

ser l'actor de la seva pròpia història. Aldous Huxley narra molt bé les seves experiències amb mescalina, on podem observar tot això esmentat descrit amb gran lucidesa, a la seva obra homònima al present treball, també per la inspiració en Blake: *Les portes de la percepció*.

Stanislav Grof basa els seus estudis de psicologia transpersonal en investigació sobre les experiències amb LSD de molts pacients. Davant la dificultat que suposa centrar els estudis científics d'acord amb el nou paradigma que s'obre i que s'evidencia a través d'aquest tipus d'investigació, ell procura explicar amb tota mena de detall i rigor els procediments que utilitza en els seus anàlisis. L'explicació del culte a les plantes sagrades dona moltes respostes antropològiques a molts misteris sobre algunes cultures passades. No només a través de substàncies psicodèliques, sinó que gran quantitat d'experiments científics han demostrat l'existència d'experiències de projecció astral, telepatia, psicokinesis, visió remota... fins i tot hi ha estudis tanatològics que demostren que persones ja mortes encara perceben l'entorn.⁷³ La intensitat, consistència i claredat de les experiències amb LSD fan que siguin molt aptes a ser estudiades sistemàticament, però les dades no es poden analitzar des d'un punt de vista newtoniano-cartesià, que està clar que és incomplet i queda desfasat, ja que són experiències que transcendeixen sovint les normes de l'espai temps que tenim tan assumides.

“Con LSD el sujeto puede experienciarse a sí mismo como una sola célula, como un feto y como una galaxia; estos tres estados pueden coexistir simultáneamente, o alternarse variando simplemente el enfoque. (...) Asimismo, la alineación de secuencias temporales trasciende a estados de conciencia inusuales. Escenas de diferentes contextos históricos pueden darse simultáneamente y parecer significativamente conectadas por sus características experienciales. De ese modo, una experiencia traumática de la infancia, una secuencia dolorosa del nacimiento biológico y lo que parece ser un recuerdo de un suceso trágico de una encarnación anterior pueden aparecer simultáneamente, como partes integrantes de una compleja estructura experiencial.”⁷⁴

Així doncs, observem que és comuna l'experimentació d'estats passats i futurs amb la mateixa intensitat que la del present, el moviment i el temps passen a ser relatius i es poden arribar a transcendir. L'espai tampoc es limita a les tres dimensions, es pot percebre una coexistència de diferents universos, connexions dimensionals i realitats diferents. A tot això que pot semblar caòtic, només ho és per qui no ho ha captat. Se segueixen certes pautes energètiques, es reconeixen diversos nivells, es percep la consciència com a principi independent de la matèria, s'estableixen llaços amb la consciència col·lectiva, es reconeixen elements de la consciència lligats amb avantpassats o fets històrics llunyans. Una característica que té lloc molt sovint és la superació de l'ego i la seva separació amb els elements de l'exterior, es dissol la part del tot, es dissolen els dualismes, les fragmentacions que descriu Wilber.

Grof, a partir de les seves investigacions, assenyala quatre principals tipus d'experiències a través de l'LSD. Destaquen sobretot les que ell anomena *perinatal*s i les *transpersonals*. Les primeres estan relacionades amb l'experiència de reviure el propi naixement o la confrontació amb la mort, en què s'obren canals intrínsecs a la ment humana. L'exactitud

⁷³ S. GROF, *Psicología transpersonal*, Kariós, Barcelona, 2021. (p. 47)

⁷⁴ *Ibidem*. (p. 52).

està provada a partir de la demostració de molts individus que no tenen coneixement previ de detalls específics i anomalies del part. Durant aquestes experiències es produeixen canvis bioquímics en el cos que reproduïxen la situació del part, com baixa capacitat de saturació d'oxigen a la sang, indicadors bioquímics de tensió, etc. Això presenta moltes dificultats als models científics actuals. També es pot correlacionar amb el simbolisme que acompanya aquestes experiències, reflectit en la mitologia de moltes cultures, com en mites egipcis, grecs i nòrdics. Les experiències transpersonals, per la seva banda, destaquen per la sensació individual d'expansió de la consciència, més enllà de l'ego, el temps i l'espai. Es produeixen regressions al passat històric, biològic, cultural o espiritual, es produeixen canvis a nivell cel·lular, en què l'individu experimenta sensacions d'estar revivint episodis de la vida d'avantpassats biològics o de memòria col·lectiva, i fins i tot episodis d'identificació amb animals de l'escalafó evolutiu, records d'altres encarnacions... Aquestes experiències poden anar des de la identificació amb una planta a la identificació amb grans grups o a escala de tota la humanitat. Es revelen els records filogenètics, i amb ells un munt de detalls sobre informacions d'altres temps, com la roba que portaven, les pràctiques religioses que tenien lloc, la percepció interna de la psicologia i costums, cicles reproductius i rituals, etc.⁷⁵

Tots aquests estudis suggereixen que la consciència és la característica primària de l'existència, no es pot reduir ni desviar, i és present fins i tot en materials i processos inorgànics, així com en àtoms i molècules. Totes aquestes línies que passen de llarg les concepcions de la psicologia tradicional són massa importants i transcendents com per a deixar-les de banda. Els límits físics són de naturalesa relativa i arbitrària, i les experiències amb psicodèlics demostren que el dualisme primari és una il·lusió, i que per tant, *som* la totalitat de l'univers i tenim accés a totes les parts de la seva estructura còsmica.

La qüestió és que a través d'aquestes experiències, els individus que les tenen molt sovint es troben en condicions idònies per a resoldre els seus traumes, perquè entenen la seva procedència i reconeixen els elements subjacents, ja siguin traumes familiars, distorsions en les relacions sexuals, records dolorosos amagats, etc. Grof defineix d'aquesta manera el que succeeix en molts casos:

“De pronto descubren que su representación de la realidad y su estrategia general de la existencia son totalmente falsas e inciertas. Muchas actitudes y formas de comportamiento que anteriormente les habían parecido naturales y perfectamente aceptables, ahora las perciben como irracionales y absurdas. Se ve con claridad que se trataba de derivaciones del temor a la muerte y de secuelas del trauma sin resolver de nacimiento. En este contexto, la vida dirigida y apresurada, el fantasma de la ambición, los fines competitivos, la necesidad de ponerse a prueba y la incapacidad de divertirse, se ven como pesadillas innecesarias de las que uno no puede despertar. Los que completan el proceso de morir y renacer se vinculan con fuentes espirituales intrínsecas y se dan cuenta de que la visión mecanicista y materialista del mundo emana del miedo de nacer y morir.”⁷⁶

⁷⁵ *Ibidem.* (pp. 58-60).

⁷⁶ *Ibidem.* (p. 69).

Les experiències transpersonals no es limiten a reproduir aspectes importants de successos materials, sinó que són creacions actives de la psique, és a dir, percepcions pròpiament dites. L'evolució no és només sobre la vida orgànica, també afecta a la matèria i a la informació i els processos mentals, el microcosmos i el macrocosmos són dos aspectes d'una sola realitat unificada i unificadora, l'univers és conscient i té vitalitat. El nivell humà no és superior al d'altres organismes, sinó que tots vivim en simultaneïtat, parts integrals i significatives de l'evolució còsmica, no existeix separació, millor ni pitjor, el món no es tracta d'un terreny de joc que ens és donat per a viure independentment d'ell sinó que és un flux continu. Per això Grof posa molt èmfasi en el procés i no en la substància, allò a què arribem a ser és el resultat de processos interactius, com la confluència de dos rius que s'uneixen, tot és fluid i tot es mou a l'uníson. Tornem a veure la filosofia d'Heràclit representada en aquesta imatge: l'únic permanent és el canvi, la metamorfosi eterna. Així doncs, pensar el món a partir de mapes és simplement una acció útil però absurda i inaplicable a la ciència, tal i com la física quàntica relativista canvia l'èmfasi de la substància i l'objecte a la forma, la pauta i el procés.⁷⁷ A la pregunta que sorgeix fàcilment d'aquí, la de qüestionar-se el fet que els mapes mentals humans també formen part de la creació de l'univers, Alan Watts hi dona una resposta molt clara:

“El juego de la filosofía occidental y de la conciencia consiste en capturar el universo en las redes de las palabras y de los números, de modo que siempre existe la tendencia a confundir las reglas o leyes de la gramática y de las matemáticas con el funcionamiento real de la naturaleza. En cualquier caso, no debemos pasar por alto el hecho de que el cálculo humano es también una operación de la naturaleza, pero así como los árboles no representan ni simbolizan rocas, nuestros pensamientos —aunque lo intentáramos— no necesariamente representan árboles y rocas. Los pensamientos crecen en los cerebros como la hierba en los campos. Cualquier correspondencia entre ellos es abstracta, como la que existe entre diez rosas y diez piedras al no tener en cuenta el aroma y el color de las rosas ni las formas y estructuras de las piedras. Si bien el pensamiento está en la naturaleza, no debemos confundir las reglas del juego del pensamiento con los modelos de la naturaleza”⁷⁸

A tot plegat, l'existència d'una consciència universal unificada i les característiques “mentals” del comportament cel·lular i atòmic, així com dels sistemes ecològics o la totalitat del planeta com a entitat organísmica, suggereix un nou paradigma a nivell humà, que certament comporta moltes similituds amb l'existència d'un Déu immanent.

“La percepción experiencial de los estados inusuales de conciencia sugiere la existencia de una inteligencia creativa, intangible e inexplorable, consciente de sí misma, que impregna todos los reinos de la realidad. Este enfoque indica que es la conciencia pura, sin ningún contenido específico, la que representa el principio supremo de la existencia y la realidad final. De ello se deriva todo cuanto existe en el cosmos y con un sentido alegre de la exploración, la aventura, el drama, el arte y el humor, crea incontables mundos fenomenales. Este aspecto de la realidad, a pesar de encontrarse fuera del alcance de los métodos de las ciencias

⁷⁷ *Ibidem.* (p. 81).

⁷⁸ A. WATTS, *El camino del Tao*, Kairós, Barcelona, 2021. (p. 88).

exactas, puede que sea indispensable para una verdadera comprensión del universo, así como para su extensa descripción.”⁷⁹

El que novament ens connecta amb la Imaginació de Blake, i que ens porta també a parlar del paper de la psique en aquesta realitat quàntica. Si acceptem el supòsit que la consciència influeix en la matèria, o fins i tot la crea, estem obrint un gran ventall de possibles investigacions. És aquest mateix el camí que va prendre el científic Jacobo Grinberg, que a partir de les seves investigacions sobre la ment humana, i sobretot després de conèixer a Pachita, una bruixa mexicana que semblava realitzar operacions miraculoses, va desenvolupar la *teoria sintèrgica*. Es basa sobre la hipòtesis que el cervell humà amaga moltes habilitats que no tenim la costum de desenvolupar, però que existeixen potencialment, tals com la visió extraocular i altres fenòmens paranormals. A partir d'això, Grinberg va investigar científicament per a donar explicacions a aquests fenòmens, a partir de la concepció que totes les filosofies que històricament s'han identificat com a coneixedores de la veritat, encara que es contradiguin entre elles, totes segueixen sent certes. És el mateix exercici que fa Wilber en reconèixer una mateixa arrel o matriu esotèrica per a múltiples manifestacions exotèriques, que depenen del context i el llenguatge amb què es formen. Així, el model xamànic, el de la càbala, el budista, la filosofia teosòfica i la psicologia transpersonal conflueixen en la seva pròpia teoria, en què la *laticce* és la malla universal que ho conté tot, en la qual cada manifestació hi té lloc com a fenomen únic i particular. El cervell és una estructura similar a la pròpia *laticce*, de menor tamany i més limitada, que a través dels sentits i la seva particular formulació, altera la realitat, que percebem com a camp neuronal i que interactua amb la pròpia *laticce* segons el seu nivell vibratori i energètic. És a dir, que el nostre estat afecta directament a l'estat del nostre entorn, per la qual cosa, si som capaços de canviar la nostra vibració, som capaços de transformar i manifestar realitats aparentment exteriors, i una masterització d'aquestes facultats podria arribar a comportar canvis a gran escala, sempre d'acord al camp vibratori de la *laticce* i del conjunt d'éssers pensants que es trobin al mateix nivell sintèrgic. Aquests canvis poden arribar a variar fins i tot els camps gravitatoris i a desafiar les lleis físiques fonamentals. Tot això són noves paraules per a teories que moltes filosofies antigues ja concebien. No només parlem de fenòmens paranormals o sobrenaturals, també altres processos més acceptats de forma quotidiana, com la llei de l'atracció entre similars, són explicats a partir d'aquest model. Grinberg, com a apunt de possible interès o curiositat, va acabar desapareixent en misterioses circumstàncies poc després de publicar la mencionada teoria, el 1994.

El model dels xamans mexicans que va estudiar Grinberg també és el que veiem representat en l'obra de Carlos Castaneda. Impulsat per la seva tesi doctoral i el seu interès per a aprendre sobre les plantes de poder, va establir contacte amb el bruixot mexicà Don Juan Matus, del qual va acabar sent el seu aprenent. Castaneda es va veure instat a agafar el paper de missatger sobre la realitat xamànica al món occidental, raó per la qual va escriure els seus llibres en els què explica amb tota mena de detall les seves experiències. Tot i descriure estats de la consciència totalment allunyats de la concepció mundana del món, ho fa amb una precisió i coherència veritablement admirables, i el lector es veu imbuït fàcilment en un paisatge oníric del que sembla haver-hi molts aprenentatges potencials. Una de les característiques del xamanisme mexicà és la diferenciació entre el *tonali* i el *nagual*. El primer significa tot allò que forma part del món

⁷⁹ S. GROF, *Psicología transpersonal*, Kariós, Barcelona, 2021. (p. 93).

observable: en una imatge d'una taula amb tot de coses a sobre, la taula i les coses són el *tonal*. També ho són tots els conceptes que atribuïm al que veiem, els records, les paraules, els propòsits... és el regne de tot allò mortal, que es crea, es divideix i es desintegra. El *nagual*, en canvi, és el buit que ho engloba tot, el món invisible d'on prové l'existència del *tonal* i allà on torna en descompondre's, que no està obert a la nostra percepció però que permet l'existència del conjunt, és el món potencial no manifestat per on es mou tot allò que es manifesta. Aquesta diferenciació és similar a la que fa el taoisme que hem descrit anteriorment, en què la porta no té sentit sense el buit que permet la seva utilitat, etc. En aquesta descripció dels dos anells de poder segons don Juan veiem una analogia similar, i ens recorda el que proposa Grinberg en la Teoria Sintèrgica:

“Somos perceptores, el mundo que percibimos es una ilusión. Fue creado por una descripción que se nos contó desde el momento de nacer. Nosotros, los seres luminosos, nacemos con dos anillos de poder, pero sólo usamos uno para crear el mundo. Ese anillo, que se nos pone enseguida después de nacer, es la razón, y su compañero es el habla. Entre los dos crean y mantienen el mundo. De modo que, en esencia, el mundo que tu razón quiere sostener es el mundo creado por una descripción y sus reglas dogmáticas e inviolables, que la razón aprende a aceptar y defender.

El secreto de los seres luminosos es que tienen otro anillo de poder que nunca se usa: la voluntad. El truco del hechicero es el mismo truco del hombre corriente. Ambos tienen una descripción: el hombre normal la mantiene con su razón, el hechicero la mantiene con su voluntad. Ambas descripciones tienen sus reglas y estas reglas son perceptibles; pero la ventaja del hechicero es que la voluntad abarca más que la razón. Todo esto, existe sólo por nuestra atención. Esta misma piedra en que estamos sentados es una piedra porque estamos forzados a darle nuestra atención como piedra. Somos una atención. El mundo de objetos y solidez es sólo una descripción creada para hacer cómodo nuestro paso por la tierra.”⁸⁰

⁸⁰ L. RACIONERO, *Filosofías del underground*, Anagrama, Barcelona, 2015. (pp. 147-148).

El escolar

Amo levantarme en una mañana de estío
Cuando las aves cantan en todos los árboles:
El cazador, a lo lejos, llama con su cuerno,
Y la alondra me canta.
¡Oh, qué dulce compañía!

Pero ir a la escuela en una mañana de estío,
¡Oh!, me priva de toda alegría.
Bajo miradas crueles y cansadas,
Pasan el día los pequeños
Entre congoja y suspiros.

¡Ah!, entonces, desanimado me siento
Y paso muchas horas de ansiedad,
No hallo deleite en mi libro,
Ni en la glorieta del saber,
Fatigado en la lluvia melancólica.

¿Cómo puede el ave nacida para el gozo
Vivir en la jaula y cantar?
¿Qué puede hacer el niño cuando las penas lo vejan
Sino replegar sus alas tiernas
Y olvidar su joven primavera?

¡Oh!, padre y madre, si los capullos se hielan
Y el viento lleva las flores,
Si los árboles tiernos se desnudan
De su gozo en la primavera,
Tornado en congoja por ansia y por pena,

¿Cómo se elevará el verano alegremente
Y engendrará sus frutos?
¿Cómo cogemos lo que destruye la tristeza
O bendeciremos el año en sazón
Cuando aparezcan las tormentas del invierno?⁸¹

William Blake

⁸¹ BLAKE 123

7. Conclusions

Cal anar més enllà de la simple discussió al voltant de la naturalesa de la realitat i del ser; a la meua manera d'entendre-ho i d'acord a la meua voluntat imaginativa i creativa, cal pròpiament *ser*, i esdevenir conseqüent amb el que un té a dins. Els anàlisis previs són la justificació d'aquest fet, sense el qual aquest treball perdria part del seu valor. La font d'on sorgeix el meu interès per a indagar en el tema de la consciència és plenament genuí, i la presència d'un aprenentatge personal és el que més m'importava d'aquest trajecte. Les paraules no són més que mapes, i per tant, tot el que pugui arribar a dir està mancat de cap sentit per si mateix, i es necessita una comunió entre cada pol de tota comunicació. Qualsevol ús del llenguatge està dotat intrínsecament d'una opinió, una moral, un judici propis, tant de l'emissor com del receptor. Si entenem les conseqüències sobre la no possible existència d'una veritat objectiva a nivell simbòlic, hem de concebre el món de possibilitats que això ofereix en el camp artístic, humà, social, i també en l'acadèmic. Aquestes possibilitats que s'obren no són possibles sense un anàlisi previ, amb esperit crític sobre què està passant, quina arrel té i com ens afecta a tots plegats. Aquest treball ha estat una experiència de molts claroscurs, en què sovint m'he sentit frustrat, sense una direcció clara, sense entendre per què l'estic fent. Això és degut a la dificultat que a vegades sento en expressar-me lliurement en un àmbit en què cada petit pas suposa haver d'enfrontar els obstacles fruit d'un sistema malaltís. La universitat hauria de ser un dels indrets més sagrats de la nostra societat, com un temple de la comunicació, de l'humanisme, la bondat i l'amistat, en què florissin les ganes dels joves a conèixer més, a saber què els depararà el món replet d'infinites possibilitats, de joia, d'amor i de grans misteris. El perill que està corrent la pròpia vida en el seu sentit més ampli dins la nostra societat occidental és prou alarmant com per deixar de dir-ho amb subtilesa. El sistema capitalista neoliberalista i psicopolític és un càncer per a la humanitat, i ens afecta cada cop a més àmbits de la nostra vida quotidiana en societat. Probablement, ara tenim més eines i una perspectiva molt més àmplia per a adonar-nos d'on ens hem ficat, però cal que les utilitzem per a obrir els ulls i responsabilitzar-nos de la part que ens toca a cadascú si volem que els canvis necessaris per a un futur pròsper tinguin possibilitats d'esdevenir reals. El sistema educatiu necessita transformar-se de dalt a baix, i no podem esperar que això passi de casualitat. Tanmateix, penso que també pot resultar contraproductiu prendre's aquests fets a pit, reaccionant violentament davant un monstre incontrolable sobre el que lluitar-hi en contra li dóna més poder. Responsabilitzar-se cadascú de la seva part no passa per imposar el nostre dogma sobre el "dogma equivocat", i amb el present treball crec que queda prou palès. És necessari un gran treball social que comença amb el gran treball individual, sense el qual cap canvi a gran escala és possible. La tasca primordial és la de resoldre cadascú els seus propis problemes primer de tot, afrontar-los a partir d'un acte de la voluntat, i fer-ho, perquè així un entén que per a aconseguir-ho moltes vegades s'ha d'acceptar que no ho sabem tot, que hem de fer sovint cures d'humilitat, que hem d'aprendre a escoltar els altres, que l'amor no flueix allà on un no és capaç de sacrificar parts de si mateix. Cap dualisme es desfà per si sol, ni gràcies a una actitud passiva, però tampoc no es desfà forçant res. La dita que diu que l'esperança és l'últim que es perd és totalment certa. L'esperança significa que encara hi ha una llum dins nostre, i aquesta llum no es pot perdre perquè som literalment fets d'ella. La naturalesa no és més que el resultat d'un gran amor omnipotent que ens engendra i ens abraça a tots, i ens dóna ales i ens deixa lliures. Responsabilitzar-nos de la nostra part implica adonar-nos que som éssers dotats

d'aquesta llibertat, i que per molt ardu que ens ho pintin, les possibilitats infinites, i la joia i els grans misteris a ser descoberts, sempre són i seran presents. Només cal copsar i parar atenció a l'infinit de la naturalesa en l'etern moment que és l'ara.

El racionalisme imperant és palpable a molts nivells, i tot i que el nou paradigma que enceta la física quàntica i que alguns visionaris ja veien a venir, la veritat és que se sumen molts factors per a que no acabi de donar-se el canvi. Primer, perquè les conseqüències que acabarà tenint no són per res beneficioses per a aquells qui sustenten el poder, no interessa promulgar una transformació que suposa trencar tots els fonaments que mantenen la il·lusòria estructura jeràrquica en peu. La crisi de les humanitats i del sistema educatiu són clars símptomes d'aquest fet. Als governs tecnocràtics no els interessa el benestar de les persones sinó la seva productivitat, i mentrestant anem fent i no ens adonem que estem malgastant el nostre preciós temps en cobrir els seus interessos, mantenint-nos entretinguts i hipnotitzats, còmodes mentre tinguem un plat a taula i el Netflix al vespre, i així ens van traient tot el suc que necessiten i ens deixen prou cansats per a que “no ens vinguin amb tonteries”; i nosaltres valorem la gran sort que és tenir una feina estable i un sostre on morir tranquils. Segon, perquè som una societat molt immadura encara per a copsar la rellevància d'aquests canvis que, a més, requereixen del nostre esforç conscient, i en última instància ens responsabilitzen sobre el nostre destí. Inconscientment, molts seguim prenent les decisions que ens aparten d'aquesta responsabilitat perquè ens atemoreix, perquè copsem el món com una gran ombra de la que ens hem de protegir si no en volem ser les seves víctimes, i preferim refugiar-nos a la nostra closca i seguir postergant el propi naixement. Si decidim despertar, tots els canvis necessaris aniran acompanyant el nostre camí; és una qüestió de simple creença en el poder de la sincronia eterna que té lloc màgicament segons les lleis insondables del cosmos. La fe no és una decisió simbòlica, sinó un acte del cor, la decisió interna d'estimar i seguir estimant, passi el que passi. El món està arrebossant de meravelles per a oferir a cada petit racó, i la meravella més gran és la de viure intensament, aprenent a cada pas, equivocant-nos, enamorant-nos, esforçant-nos a estar orgullosos de la persona en la que constantment ens anem transformant. L'Energia és Gaudi Etern, i la font d'energia és dins de cadascú i enlloc més, perquè el centre d'un mateix és el centre d'aquest beneït Univers.

Aquest mateix treball també està escrit sota les normes del racionalisme, i és quelcom que significa certa lluita dins meu, perquè entenc que si arribem a les últimes conseqüències de tot el que hem anat exposant, haurien de ser vàlides formes més poètiques i creatives de transmetre coneixements en l'acadèmia, i a tot arreu. Vull posar èmfasi en això. Si l'univers és essencialment consciència i els fonaments del model en què entenem la realitat estan en dubte, cal atrevir-se a esfondrar l'estructura, deixar de validar els discursos racionals com a única via significativa de treballar i investigar. El que fas és el que l'univers fa, el que ets és el que l'univers és. Què decideixes ser i fer? Jo em veig obligat a portar-ho cap aquí perquè sento que estic coaccionat greument pel que la societat demana de mi, per a poder obtenir un lloc de treball i un estatus acceptable en el món cultural on visc, però és un repte molt gran cada cop que em sento obligat a fer allò que no crec necessari, que no m'omple verdaderament. La vida és massa valuosa com per estar perdent tant de temps. El meu instint només em demana experimentar el món, crear històries, aventures, aprendre a conèixer el meu cos, aprendre a transitar estats diferents de la consciència, aprendre a respirar, a estimar, a donar, a crear, a sentir-me viu, bojament viu, vull aprendre a experimentar sobre aquests estats de la

consciència, la telepatia, els viatges astrals, vull conèixer on estan les fronteres de l'existència. I enlloc de tot això em veig obligat a estar fent judicis de valor, la qual cosa procuro argumentar per què no cal ni vull fer, i m'obliga a estar despert per a veure que en realitat tot és un joc, però necessito que es transmeti que és un joc, perquè sinó em veuria responsable del que dic com si fossin lloses sobre la meva identitat. És molt diferent fer una cosa que vols fer que una que has de fer. Per això crec que és molt important començar a donar confiança a la gent, perquè la societat se sostingui mitjançant el que la gent té ganes de fer i no pel que se li diu que ha de fer. L'acadèmia té la obligació d'adherir-se al racionalisme, a la lògica, a la metodologia acceptada i correcta. Opino que és necessària una revisió de tot això, que convé donar veu als estudiants. El sistema ens diu que els grans en saben i els petits han d'aprendre, i això és un llegat directe de l'Antic Règim i de l'educació dogmàtica. En tot cas, tampoc vull semblar reaccionari, i moltes de les coses que he experimentat a l'acadèmia també han estat positives, considero que he fet grans aprenentatges; però això no m'ha d'impedir proposar certs canvis, certes direccions que percebo necessàries.

Moltes vegades em pregunto per què no confiem més els uns amb els altres, de manera natural, per què no som una mica més amics amb els desconeguts, amb els que són diferents, de diferents cultures, de diferents edats, de diferent estatus social... Tots estem intentant fer el millor que podem, cadascú amb les seves eines, amb les seves circumstàncies. Si ens esforcem a copsar la realitat dels altres, podem arribar a sentir empatia amb aquelles visions que ens resulten alienes, de les quals es pot aprendre molt. Si ens seguim capficant en tenir més, o en voler demostrar que nosaltres tenim la raó, estarem sempre colpejant el pèndul, d'un costat cap a l'altre, sense fi. Una idea que a mi m'agrada aplicar sovint és la de pensar que tota disputa és en realitat una cerca d'equilibri. Tot el que digui avui, potser no ho penso demà. Perquè estic viu, perquè entenc que hi ha tant encara a descobrir. En aquest moviment continu de la vida, l'únic que té sentit i que m'omple l'ànima és el gaudi de la bellesa, el joc, la poesia, la dansa, la màgia.

L'Univers és infinit,
pertot acaba i comença
i ençà, enllà, amunt i avall,
la immensitat és oberta,
i a on tu veus lo desert
eixams de mons formiguegen.⁸²

⁸² J. VERDAGUER: *Plus ultra*. (s/d). Verdaguer.Cat. Consultat l'11 de juny de 2023, de <https://www.verdaguer.cat/legeix/poemes/plus-ultra/44>

9. Bibliografía

- BLAKE, W., *Antología bilingüe*, Alianza Editorial, Madrid, 2012.
- BLAKE, W., *The complete illuminated books*, Thames & Hudson, Londres, 2013.
- CASTANEDA, C., *Viaje a Ixtlán*, Fondo de Cultura Económica, México D.F., 2001.
- CHAMBERS, I. *La cultura después del humanismo*, Cátedra, Madrid, 2001
- CHESTERTON, G.K., *William Blake*, Espuela de Plata, Madrid, 2016.
- GRINBERG, J., *La Teoría Sintérgica*, s/e, 2020.
- GROF, S., *Psicología transpersonal*, Kairós, Barcelona, 2021.
- FROMM, E., *L'art d'estimar*, Edicions 62, Barcelona, 1991.
- FROMM, E., *El miedo a la libertad*, Planeta, Barcelona, 2011.
- HAN, B.C., *Psicopolítica*, Herder, Barcelona, 2021.
- HESSE, H., *Siddharta*, Clàssics Abraxas, Barcelona, 1981.
- HUXLEY, A., *Las puertas de la percepción*, Edhasa, Barcelona, 1984.
- KEROUAC, J., *Los vagabundos del Dharma*, Anagrama, Barcelona, 2012
- LANSVERK, M.D.L., *The Wisdom of Many, The Vision of One. The proverbs of William Blake*, Peter Lang Publishing, New York, 1994.
- MARCO AURELIO, *Meditaciones*, Gredos, Barcelona, 2019.
- RACIONERO, L., *Filosofías del underground*, Anagrama, Barcelona, 2015.
- SALA, R., *Diccionario crítico de mitos y símbolos del nazismo*, Acantilado, Barcelona, 2003.
- THOREAU, H.D., *Walden / Del deber de la desobediencia civil*, Juventud, Barcelona, 2010.
- WATTS, A., *El camino del Tao*, Kairós, Barcelona, 2021.
- WILBER, K., *El espectro de la conciencia*, Kairós, Barcelona, 2011.

